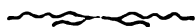

Evangelium

podle sepsání Renana

od

Jindřicha Lasserra.

Dle 25. vydání přeloženo z francouzského.

V Praze.

Nákladem katolického knihkupectví B. STÝBLA.

1864.

Z kněhtiskárny B. Stýbla v Praze.

Předmluva.

Pokusivše se o překlad přítomné knížky, podáváme ji obecnstvu s přáním, aby ona takové došla u nás obliby, jako ve Francii.

Nechceme vychvalovati knížku tuto, o níž pochvalně vyslovili se mužové ve vědě teologické vynikající. Důvody všestrannými a vtipem zdravým poráží lež a podvod spisu Renanova. Spisovatel „Života Ježíšova“ vykládá evangelia po svém rozumu; on spolehá se buď na nevzdělanost a lenivost, aneb na lehkověrnost a předpojatost svých čtenářů, k dotvrzení bludů svých nepoctivě cituje místa, zamlčuje ta, jež svědčí proti němu. On zlehčil Ježíše, zlehčil křesťanství. — Vše to odhaluje spisek váženého Lasserra a ukazuje nám Renana jako bludaře a podvodníka.

Ač nebylo nám možno, věrně podati některé idiotismy řeči francouzské, očekáváme, že s laskavostí a shovívavostí přijat bude přítomný překlad díla, hájícího pravdu, která zvítězí.

Předmluva

k šestnáctému vydání originálu.

Vydání toto jest rozdílné od všech předěšlých. My zcela přepracovali jsme své dílo a rozšířili je značnými dodatky. Z počátku zamýšleli jsme knize naší dáti nový titul, poněvadž aspoň z větší části obsahuje věci zcela nové. Jelikož původní text nezměněn zůstal a více než polovici tohoto nového vydání zaujímá, neuznali jsme za dobré, v přítomném vydání změnit titul, pod kterým obecnstvo knížku naši přijalo tak laskavě, že patnáct vydání dříve než ve dvou měsících bylo rozebráno.

Zmíniti jest se nám ještě o změnách, jakých dopustili jsme se v novém tomto vydání. Změny ty týkají se obsahu i formy.

Od té doby, co knížka naše světla božího spatřila, vyšly četné a výborné refutace knihy Renanovy. Četli jsme skoro všecky a pokud možno bylo, přičinili jsme se, poučiti se o věci, kterou jsme sami byli pojednali. Časté čtení a přemítání o věci té přimělo

nás, ku knížce naší něco přidati, co nyní uveřejňujeme. Se zvláštní důkladností probrali jsme texty zfalšované, vmísili mnoho nových důkazů a na konec přidali kapitolu, jednající o „bratřích Ježíšových“.

Změny s vrchu podotknuté týkají se též formy.

Ukončivše „Evangelium podle sepsání Renana,“ obávali jsme se, že jsme snad překročili meze a stali se místy prudkými; avšak naopak přesvědčili jsme se, že nepsali jsme ani s takou rozhorleností, jaká se všech stran vypukla proti Renanovi, a která cti veřejné okrasou jest.

Hlukem, jaký proti vám zbudily listy protikatolické, a urážkami, kterými nás obšypaly, zastrašiti se nedáme, aniž k vůli nim svobodně mluvit přestaneme. Právě nyní dovolujeme si svobodné slovo bez obalu pronésti. Sám božský Spasitel horlil proti prodavačům a kupcům, kteří znectili chrám Jerusalemský; i my osmělujeme se chopiti se metly, abychom ze svatyní božích vyhnali kupce a prodavače.

J. L.

V říjnu 1863.

I.

Četl jsem kdesi strašlivou jednu událost. Jistý důstojník, výborný střelec, jenž podivuhodnou jistotou ve střelení slavného jména si dobyl, muž duchaplný, výmluvný a spolu výborný soubojník, pohádal se jednoho dne s mladíkem, pro svou přívětivost a půvabnost ode všech oblíbeným, a vyzval ho na souboj. Doba k potýkání se určena byla hned na druhý den. Důstojník, jenž voliti měl zbraň, určil k souboji bambitky. Mladík střelil nejprvé a chybil se. Zkušený soubojník, drže bambitku ve svislé ruce, pravil hlasem otcovským k mladému odpůrci: „Mladíku spanilý, jste teprv as dvacet roků stár, máte zmužilé srdce, velikého ducha, vůbec všecky vlastnosti, které člověku připovídají štěstí; blahý život Vám nastává, štěstí mile na Vás se usmívá, duše Vaše v tisícerych svatých kochá se nadějích. Rád byl byste ještě živ, není-li pravda? Rád žil byste ještě se svou matkou, s milenou svou družkou? Nuže! popatřte na nebe, myslete teď na svou matku, na svou milenku, otevřte celou duši svou slibům věrnosti, jež život šťastný Vám pojistiti mohou...“

Tak mluvil důstojník ještě několik okamžiků. Hlas se mu trásl a zdálo se, jakoby hluboce byl dojat. Štoje hrdě před jinochem, mluvil s takou výmluvností, že sotva kdy slyšels důraznějších slov. Jak se samo sebou rozumí, užil proto tak vroucích

slov, aby mocně pohnul mladíkem, jehož slova ta se týkala. Šlechetný mladík, povzbuzen opravdově v srdci svém, bez meškání vrhnouti se chtěl svému velikomyslnému odpůrci v náruč.

„Počkejte, pane!“ pravil důstojník k jinochu, pozdvihnuv zároveň zbraň k oku, „pozor! já ještě nestřelil; hned Vás zastřelím!“ S myslí chladnou namířil proti mladíkovi pistoli, spustil, rána vjela mladíku do čela, a nešťastník mrtev svalil se na zem. „Výborné to bambitky!“ pravil důstojník. —

Čtu-li v knihách Renanových některé stránky, jež překypují ohnivou výmluvností, především čtu-li jeho „Život Ježíšův“, který u žida vytisknouti dal, tu mimovolně na mysl mi přichází ona svrchu uvedená historie. Krásný sloh, v němž si pan Renan libuje, připomíná mi krásná slova a líčenou citlivost onoho zkušeného soubojníka. A nyní, milý čtenáři, nahlédněme, co nám p. Renan ve své knize „Život Ježíšův“ povídá.

Pan Renan mluví často s důrazem, pohnutlivě a s citem horoucím o božském náboženství, jehož zakladatelem jest náš Spasitel, o království nebeském, které nejvyšší jest touhou a jedinou útěchou všech na zemi trpících; rád opakuje, jak veleskvoucí a vznešený jest taký ideal, kterak úplně vyhovuje potřebám duše lidské; on praví, že Ježíš jest nejdokonalejší a nejsvětější ze všech bytostí, jež kdy objevily se na světě; avšak na konec, když se mu bylo podařilo povzbudit mysle svých čtenářů a vyložiti jim srozumitelně to, o čem dříve nejasné jen zdání měli,

pak mluví k nim docela chladně: — Všecky takové naděje jsou marné. Muž onen veliký nebyl Bohem, a proto, je-li jeho mravouka dokonalá, zůstává ráj jeho přece pouhým preludem. Muž, kterého milovati jsem vás naučil jako osobu živoucí, jako nejkrásnějšího, nejdokonalejšího a nejmocnějšího mezi syny lidskými, zemřel — zemřel na vždy; on nevstal z mrtvých, a vy nikdy jej neužříte. Nemluvte o jeho divech; on byl muž nejvýš dokonalý, a země, která vezdy točiti se bude kolem své osy, nikdy muže takového nespatri; avšak on byl spolu lhářem, podvodníkem a rouhačem, divy jeho jsou jen kejkle. Proto nemodlete se k Ježíši, neb vás neslyší. Marná jest vaše prosba k Bohu; On se vás nezastane; jsouť zákony nevyhnutelné, nezvratné, které světem vládnou. Nebe, jehož slasti jsem vás spatřiti nechal, nestává. S životem věčným, v nějž důvěru vaši jsem oživoval, musíte se rozloučiti. Jedenkaždý z nás musí zemřít, po smrti pak všemu konec — pak nezbyvá již ničeho více! ničeho! „*Lasciate ogni speranza*“ (vzdejte se vsí naděje), slovy těmi začíná Dante své „Peklo“, a já jimi končím svou filosofii. — Vytkneme sobě nyní rozdíl mezi nemilosrdným soubojníkem a profesorem kollegia francouzského. Zkušený onen soubojník zastřelil nevinného a nešťastného mladíka; pan Renan není žádným vrahem; on obrátil zbraň svou proti katolicismu, nezabil ale nikoho. — S velikou pečlivostí a bázní, s pozorností nekonečnou míří na Boha, který všudy jest přítomen — a vždy chybí.

Dialektika (rozumověda) jeho nedosahuje ani stupně prostřednosti, o čem důkazy podati, nestojí velikého namáhání.

Jako spisovatel zná se ve svých věcech dosti dobře, a především jeví neobyčejné vlohy ve formě svých spisů. Jinak velice mýliti bych se musil v jeho osobě; však skrovná tato pochvala osladí mu vše, co ještě o jeho osobě a knize povím.

Bez obalu vyznávám, že má p. Renan znamenité vlohy; sloh jeho pohybuje se způsobem vln rozličného druhu, plyne tiše, přechasto bouřlivě, jako nepokojné svědomí. Však právě tyto jeho vlohy, které jsou nejpovolnější a jimž nejlépe daří se, když obírají se pravdou, právě ty vlohy, které při myslí lhostejné i bludu slouží, uvrhují na spisovatele „Života Ježíšova“ náramnou zodpovědnost.

Hrabě de Maistre, mluvě o jednom velikém nepříteli Boha, říkával velmi trefně: „Marně se snaží zaslepení obdivovatelé zakrýti mnohostranné útoky jeho, ohlušující nás krásnými frázemi, když řeč je o předmětech nejsvětějších. Zaslepenci ti nenahlížejí, že sami zatracují bezbožného spisovatele. Kdyby byl Fénelon sepsal knihu „o knížeti“ a při sepsání použil tohotož mistrovského péra, kterým líčil radosti elysea, mnohem větší vinu byl by na se uvalil, než Machiavel.“

„Největší se dopouští chyby, kdo zneužívá svých vloh, kdo nectí svého ducha, stvořeného k tomu, aby Boha a ctnost velebil.“

Nezamýšlíme slova tato, která hrabě de Maistre

pronesl o Voltaireovi, vztahovati na p. Arnošta Renana: p. Renan není žádným druhým Voltairem, jako Louise Colet není dosátou Muzou. Právě vzpomínáme sobě na jeden výrok páně Renanův, jenž vzpomínce na mrtvé není příliš přízniv, v životě praktickém ale velmi vhodným a rozumným býti se se zdá; praví totiž: „O živých třeba mluviti s ohledem, o mrtvých pouhou pravdu.“ My tedy mluviti budeme o panu Renanovi s ohledem, který zasluhuje jako živoucí; mluviti budeme s úctou, která přísluší církevnímu rouchu, jež někdy nosil.

II.

V panu Renanovi třeba rozeznávati dvě osoby, seminaristu totiž a... o jméno druhé nám nejde. Jako seminarista má on křesťanskou obrazotvornost, v druhé osobě zdá se býti neznabohem. Chce-li vypravovati o životě „syna člověka“, táže se své obrazotvornosti, která jednou ve stínu oltářů vykvetla na štíhlých stromech seminářských; on mnohé nalezá v ní lahody a často přichází k poznání dobrého a krásného; chce-li ale soud pronášeti aneb rozumovati, poslouchá hlasu svého srdce a praví pak: „Není žádného Boha.“ Jaký náramný to kontrast! Obrazotvornost jest živá, lákavá, plna půvabu, vůně a lesku. Duše jest svadlá a zdá se býti mrtvou. Ona jest májovým kvítkem v hnilobě hrobové.

Hlubokost méně jasných myšlének pojí se někdy ve slohu jeho s libým zápachem kadidla. Jak sobě odporuje! on nevěří na Boha, a přece v duši jeho

posvátný zápal stejně plápolá. Až podnes pokoušeli se vždy neznabozi vyvrátiti náboženství, p. Renan ne. On na kolena vrhá se před oltářem, na němž Bůh nepřebývá; on klaní se tomu, na nějž nevěří. „Láska nepotřebuje víry“, praví zcela vážně. ¹⁾ On nechce základ položit k filosofii neznabožství, ale chce míti náboženství čisté bez Boha. „Já klaním se tobě, já miluju tebe a líbám přesvaté tvoje nohy, můj vroucně milovaný, veliký Bože, ... jenž nejsi! Poněvadž nejsi, proto tak horoucí vzdal jsem ti úctu!“ To jest hlavní myšlenka jeho vroucí a pohutlivé modlitby.

Nenosil aspoň p. Renan jako levita nadarmo rochetu: ztrativ víru, nepřestal býti pobožnůstkářem. On jest zbožným neznabohem, ano spíše mystickým neznabohem. ²⁾

My podotkli jsme, jaký jest prvý účinek, s nímž potkává se čtenář při čtení spisů Renanových. Druhý účinek prvému více neb méně odporuje; mluvíce o p. Renanovi, musíme již napřed připomenouti, že ustavičná protiva jest pravidlem jeho života a ducha. U něho jest ano — ne, shoda a protiva jedno; on

¹⁾ Úvod str. 59.

²⁾ Kdo viniti nás budou, že p. Renanovi utrháme na cti aneb namítati budou, že jméno Bůh v „životopisu Ježíšově“ častěji přichází, nechť ať nahlédnou na konec této knihy. — P. Renan připouští, že Bůh má všechny vlastnosti, které mu jako Tvůrci věčnému, neskončenému přináležejí; on praví, že jest Bůh nejvyšší dobrotivý, spravedlivý a mocný; upírá mu toliko: jsoucnost. Bůh jeho podobá se trochu koni Rolandově. jenž všechny měl dokonalosti a jednu toliko chybu, že byl totiž mrtvým.

má dva obličejje jako Janus a tváří se jako Tartufe; upírá rozumem svým to, co z jiné stránky připouští; časem zdá se býti obojího pohlaví, a hned na to není ničím, brzy není mužským ani ženskou, brzy obojím na jednou, jako hlemejžd. Toť druhý účinek, jaký mají do sebe spisy Renanovy.

Zdá se, že člověk ten po celý život jen jednou obíral se otázkou, jen jedno na mysli má: — „Bůh jest slovo dobré, staré, ale snad trochu těžko k pochopení.“ Není nic nadpřirozeného; nestává jiného života mimo pozemský; není ráje ani pekla. — Vezměme kteroukoli z jeho kněh do ruky, v každé pokouší se to dokázati; pak, jakoby se mu věc nezdála býti dosti jasnou, začíná dokazovati znovu a opakuje ustavičně; mohlo by se mysliti, že jednati tak musí, jinak že by nemohl ani pokojně spáti, kdyby neměl jistoty, že smrt všemu konec učiní. Ustavičně znova chápe se tétéž práce, a proč pak asi? Proč dává si takovou práci s jediným toliko předmětem? K čemu pachtí se jako Sisypus se skalou?

Pan Renan mimoděk vyzrazuje nám své tajemství slovy: „Bůh jest jméno dobré, staré“, k nimž přidává: „ale trochu těžko k pochopení.“ My rozumíme tomu podivnému přídavku. Obtíží jest Bůh tomu, kdo od oltáře církve přešel na kazatelnu neznabožství; obtíží nesnesitelnou jest Bůh nezna-
bohu a s hrůzou svírá jeho prsa.

„Bůh jest obtížným!“ as jako dusící můra, která nejen ruší poklid doby noční, ale i za dne znepo-

kojuje a pronásleduje. „Bůh jest obtíží!“ a bývalý seminarista rád by se zbavil jakýmkoli způsobem této nesnesitelné tíže.

Kdo jen poněkud zná lidskou přirozenost, tomu tajemství toto nedělá žádných obtíží. Muž, jemuž hned po příchodu na tento svět vtisknuto bylo nezrušitelné znamení, který, abych užil slov katechismu, stal se „dítěm božím a církve“, a stav se společníkem Kristovým, s ním na vždy spojen býti měl, pokálel na vždy čestné své druhdy jméno a zuřivým stal se neznabohem.

Mně zdá se, jako bych slyšel tajný dialog a přítomen byl strašlivému drama, v němž ozývá se jeden hlas mocný, hrůzný, přicházející z hloubi duše, který nikým nedá se utišiti, hlas: „A přece jest Ježíš Kristus Bohem!“ Na to slyším odpovídati hlas druhý, jenž s poděšením praví: „Ne! ne! zapuď všecku bázeň. Ježíš jest pouhý člověk a ne Bůh. Upokoj se! já hned podám důkazů.“ — „Ježíš Kristus jest jen pouhý člověk!“ to snaží se p. Renan dokazovati ve všech svých spisech. Marně se namáhá: sám nejsa jist, je-li Bůh neb ne, dokazuje to jiným jen proto, aby sama sebe přesvědčil.

Chrám ten jest bezbožnosti jeho na obtíž,

A ježto zradil, rád by zničil svatý kříž.

On trvá v ustavičné nejistotě. Bezpochyby znepokojuje ho svědomí.

I před svými čtenáři jeví nemalé rozpaky: stále tíží jej jeho bývalý stav jako seminaristy, zdá se mu, jako by celý svět na to myslel a o tom mluvil

Vypravuje-li kdo něco blízko něho, ulekne a začervená se a praví pak sám sobě: „Jistě povídají o mně!“

Pan Renan byl skutečně klerikem; on obdržel tonsuru, nižší svěcení; on jest ostiářem, exorcistou, lektorem a akolytou. On podobá se Herkulovi, synu Joviše a Alkmeny, který marně snažil se šat Dejanířin se sebe strhnouti; pan Renan zdá se býti v nevoli s klerikou, kterou jako seminarista nosil.

Každý to snad zpozoroval, že profesora Renana něco sužuje a trápí, že rád by se ospravedlnil z nějaké věci, kterou uvnitř jest znepokojován. Jakási tvrdošijná moucha sedá mu při psaní na péro; všechny spisy jeho zdají se míti jeden a tentýž účel. Ať odpovídá na nějakou otázku mluvnickou, neb obírá se pracemi filosofickými, vykládá knihy německé, čte překlady hebrejské, každý hned pozná, že všechno to činí jen proto, aby vyložil, proč opustil seminář, proč za kleriku vyměnil frak. Podobně píše jistá vznešená dáma romány, aby ospravedlnila se z toho, že rozvésti se dala se svým chotěm. ¹⁾

Snadno mohu se domysleti, jaký nepokoj a jaká tíseň duši jeho svírá. Já pochopuji, že by p. Renan rád smazal z paměti své všechny upomínky na dobrodince, proti kterým teď obrací svou zbraň, vím,

* ¹⁾ Známá George Sand (Dudevant). První román její „Indian“ (1832) jest jako i pozdější psán v podobném směru. Ospravedlňuje se, že se dala rozvésti s mužem svým, markýzem Dudevant.

že rád by zapomněl na dobrodiní, která obdržel v posvátné budově, již zbořiti se snaží ve jmenu Boha, v nějž víru ze srdcí lidských vyrvati chce. Pan Renan byl chudým a dostával nejen materielnou ale i duševnou pomoc z mateřských rukou svaté církve, jež nyní bije. Církev mateřskou péčí jej krmila, šatila a odchovala... Zpomínka na to nevy-mizela z jeho srdce, z jeho duše: lze to souditi ze všech jeho spisů.

Než obraťme raději pozornost svou k románu, který nazval „Život Ježíšův.“ Ohledněme se, jaké to as dílo jest? Jaké metody užil při jeho sepsání? Metoda ta jest zcela jednoduchá: on text pravý překrucuje, místa v něm mění a místo nich vkládá libovolně věci nepravé, které s celkem pojí a pak dílo to zpotvořené posílá do světa. Kdyby někdo podobným způsobem zacházel s úředními listinami, soukromými smluvami, vůbec s kteroukoli listinou, která hájí a pojišťuje jmění jednotlivců, pak řeklo by se o něm, že jest podvodníkem, že porušuje veřejné i soukromé listiny, a dostal by se někam jinam, než do francouzské akademie. Poněvadž věc ta v ohledu filosofickém a náboženském jest méně důležitá, proto si jí zákony hrubě nevšímají, a jen naivný člověk mohl by se proti tomu ozvati aneb na tom se horšiti.

Což nězdá se býti dovoleno to, proti čemu nikdo se neožývá a co se nezakazuje?

Pokusíme se s mírností a nestranně rozebrati system p. Renana. —

III.

Evangelium obsahuje děje Ježíše Krista, Boha člověka. Pan Renan dělí Krista od Ježíše, rozeznává děje jeho jako Boha od dějů, které jako člověk konal; prvéjší zcela pohodlně upírá, jako kdyby nebylo o nich nikde ani řeči a byly pouhými pohádkami, které vypravují chůvy dětem. Skutky Ježíše jako člověka vypravuje ve způsobu románu s úplnou jistotou, jak to obyčejně v knihách podobného obsahu bývá.

On upírá Ježíši Kristu Božství; on jediným tažením péra rád vyhostil by Krista z oltářů, kráslicích po celém světě svatyně Hospodinovy; on rád by učinil Ježíše, před nímž klaní se každý tvor pozemský, „filosofem, který neznal řeckého vzdělání,“ „nevěděl nic o ostatním světě,“ „jenž vyšší společnost si představuje jako venkovský chasník, který na svět pohlíží skrze sklo své naivnosti“, jenž „nečetl Lukreciovu báseň atheistického obsahu,“ jenž „půvabným jest učitelem,“ při tom ale „dobrým též moralistou,“ který „několika krátkými průpovědmi umí vyjádřiti nejdůležitější pravdy“; jenž jest „revolucionářem“ aneb „hrdinou některé krásné selanky“ atd.

On proměnití chce syna Nejvyššího, Vykupitele světa, Osvoboditele člověčenstva ode všech národů toužebně očekávaného, ode dávna předpověděného skrze proroky, Boha, všemohoucího Pána nebes i země, Ježíše Krista v obyčejného člověka; on pro-

hlásiti chce *jej za svého předchůdce*; pak byl by arcí p. Renan jeho nástupcem a prvním pravým evangelistou. Pokus tento p. Renana jest příliš smělý a nestoudný a musí, jak se nám zdá, spočívatí na nějakých důkazech. (Několika důvody rád by se ospravedlnil.) Jedenkaždý, přítel i nepřítel očekával od něho nějakých důkazů: strašlivá bouře strhnouti se měla proti katolicismu. Pan Renan pilně pracoval na své knize, hora pracovala ku porodu. Malý hlouček neznabohů pěl již napřed vítězoslavné písně. Božství Kristově poslední odbíti měla hodina.

Konečně přiblížila se doba, kdy hora porodila; však jak každý byl zklamán! Neb jakých důvodů uvádí ve své knize, jaké poučení dává nám svou dialektikou, jaké pak užívá logiky? Nepovídá nám nic, zcela nic, a místy ještě méně než nic, čím by to dokázal. — P. Renan podal svým „Životem Ježíšovým“ obecenstvu román, k němuž látku vzal z časů apoštolských; podobně líčí Alexander Dumas ve svých „*Třech mušketýřích*“ dobu panování Ludvíka XIII. a Gustav Flaubert ¹⁾ ve svém „*Salammbô*“ dobu Karthaginských.

Pana Gustava Flauberta netíží žádná zpomínka z mladých jeho let, on nemá příčiny tupiti náboženství, a proto nikdy nebylo by mu napadlo psáti román o zakladateli křesťanství; p. Arnošt Renan

¹⁾ Známý romanopisec, románem svým *Salammbô* r. 1862 vydaným proslulý.

má mnoho trudných zpomínek, o nichž jsme se dříve už zmínili; proto osvědčil p. Renan v „Životě Ježíšově“ podobné vlohy jako p. Flaubert ve svém Salammbô. Pan Arnošt Renan jest ve svém: „Životě Ježíše“ Gustavem Flaubertem, jenž že zběsile si počíná.

Prosím p. Alexandra Dumasa a Flauberta za odpuštění, že dovolil jsem si jména jejich uvést v porovnání; neboť žádný z nich neosobuje si ve svém díle tolik učenosti, jako p. Renan v historii „Života Ježíšova“. On vydává plody své fantazie za dějiny, ba, co pravím? za jedinou pravou historii. On přeje si, abychom beze všech důkazů uvěřili všemu, co nám vypravuje, abychom věřili slovům jeho, jako slovům evangelia; on žádá, abychom dali na čestné jeho slovo a důvěřující se v jeho učenost a protivost zavrhlí tradici, tolik století starou, s níž souhlasí největší geniové všech národů a za niž tisíce mučenníků krev svou prolilo, on chce, abychom místo tradice přijali jeho román. Evangelium podle sepsání sv. Matouše, sv. Marka, sv. Lukáše a Jana má zmizeti: ve světě nový nastati má pořádek a znovuzrozené člověčenstvo jen jednu míti má knihu: *Βιβλιον*, evangelium podle sepsání Renana.

Nechceme zde posuzovati, jak velická jest jeho důstojnost jako ostiáře, exorcisty, lektora a akolyty, tvrditi ale můžeme, že počínání jeho jest příliš smělé, ne-li drzé. — Ostatně sluší připomenouti, že nám p. Renan ve svém díle nepodává žádných důkazů, vyjma tři neb čtyry titěrnosti, které hned

vyvrátíme, a že několikráte poukazuje na text, který vtipně dovedl porušiti. — Tím arci odpadá nám úkol, zcela vyvraceti jeho spis: „Život Ježíšův“ a promluvíme toliko o jednotlivostech.

Že p. Renan mnoho o sobě se domýšlí, a své dílo za páté neb raději za první a jediné evangelium rád by vyhlásil, jest velmi směšné. Dejme tomu, že by napadlo někdy panu Flaubertovi básnické své dílo „*Salammbô*“ vyhlásiti za skutečnou historii, v celku i v jednotlivostech tak pravou, jako jsou n. p. listiny některého notáře. Co bychom as řekli o něm? Zda nemyslili bychom, že si z nás tropí žerty? A právě totéž domnívati se musíme o panu Renanovi, ač před ním, jako bývalým klerikem nezkrácenou úctu máme.

Jak se jen podobná pošetilá myšlénka zroditi může v hlavě lidské? Pan Renan připouští, že byli evangelisté lidé upřímní, že dobře znali Ježíše, že očitými svědky byli všeho toho, co ve svých evangeliích nám napsali. Dva z nich, sv. Matouš a sv. Jan, neopustili Ježíše ani na okamžik, oni stále byli s ním po celou dobu veřejného života. I o sv. Marku se vyslovuje, že napsal to, co se od sv. Petra byl dozvěděl. Sv. Lukáš byl společníkem sv. Pavla a napsal „Skutky Apoštolské.“ . . .

Kdyby pan Renan záhodné toto místo popíral, pak věděl bych, že octnul se již na tom stanovisku, na kterém nyní se nachází; když ale sám to připouští a zřejmě praví: „Já uznávám čtyry kanonická evangelia za pravá, všechna, mním, pocházejí z prvního

století a spisovatelé jich jsou téměř ti, kteří se jim vůbec připisují“; ¹⁾ když sám pravost evangelií uznává, (což přece má váhu velikou a rozhodující), pak nemohu pochopiti, jakou as logikou byl pan Renan veden, že asi tři čtvrtiny textu z evangelií vyškrtl, totiž všechny divy a skoro všechny rozmluvy Spasitelovy, jak nám je obšírně vypravuje evangelista Páně sv. Jan.

IV.

Vedle nelogičnosti spatřujeme v díle p. Renana i protivy, jichž si poněkud vědom jest a nad nimiž na mnoha místech své knihy nesnáz na jevo dává. Tím nedá se másti, rád by vypravoval zcela pokojně, nestranně beze všech vášní, a ve vypravování svém hlavně vyniká tím, že umí stavěti se, jakoby v duši jeho největší panoval poklid. Ale při dvou rozličných předmětech a u přítomnosti dvou sobě odporujících osob neumí se přece opanovati. Nejprvé promluvíme o první, na druhou přijde řada později.

Pan Renan nedovede bez vášni mluvit o sv. Janu; evangelista Jan jej rozhněval. Chopí-li se péra ten, kterého zvou „orlem Patmoským“, „synem blesku“, aby sepsal evangelium o Spasiteli světa, učinil to z pohnůtky, kterou během 18. století svět nepoznal a kterou pochopiti s to byl jedině veliký

¹⁾ str. 28. — XXXVII. orig.

duch páně Renanův. „Mohlo by se téměř mysliti“, ¹⁾ praví p. Renan, „že Jan v stáří svém čítal evangelická vypravování a že rozličné nalezal v nich vady; jakož i tím uražen byl, že v dějepisu Ježíšovu nezaujímal příslušného místa; a že jal se nyní sám diktovati mnohé věci, které věděl lépe, než druzí, aby ukázal že v mnohých případnostech, kde řeč jest jenom o Petrovi, byl on vedle něho, nebo před ním.“ ²⁾

Péro padá nám z ruky, že ničemná ta slova zde uváděti máme. Anižbychom bedlivěji rozbíratí chtěli ty hlouposti, které hodí se spíše pro filosofy u piva, ohlédněme se jen, kterak omluví evangelium sv. Jana podivné domněnky francouzského mistra, na něž tento se odvolává, aby sv. Jana jako svědka zavrhnouti mohl.

V celém evangeliu mluví apoštol o sobě as tři neb čtyrykrát; on vypravuje, že při poslední večeři spočíval na prsou Spasitelových; že byl s Petrem ve dvoře Kaifášově, že mu pod křížem stojícímu Ježíš odporučil svou matku, což, jak sám p. Renan tvrdí, bylo všeobecně známo, poněvadž s ní bydlel v jednom domě.

A dále?

¹⁾ Kdo bedlivěji všiml si slohu p. Renana, ví, že fráze tato jest jedna z nejvíce jistících. Jeho „snad“, „bezpochyby“, „mohlo by býti“ jsou základními myšlenkami slohu jeho. U něho jest všecko nejisté. „Kdo ví“, praví v jedné své knize, „jest-li bystrost ducha nezáleží v tom, že s určitostí nesoudíme?“

²⁾ str. 23. — XXXL. orig.

Dále nepraví ničeho; vždyt také p. Renan více nepotřebuje, aby jménem vyšší kritiky prohlásil onu svou domněnku, kterou jsme byli uvedli. My připomínáme svým čtenářům, že v žádném ze čtyř evangelií nenachází se tolik textů, dokazujících zřejmě primat Petrův, jako v evangelium sv. Jana. Sv. Jan sám jediný vypravuje nám scénu, když Ježíš svým učenníkům myl nohy, místo k dokázání primatu před důležité. Sv. Jan sám uvádí ona známá slova, kterými Ježíš po svém z mrtvých vstání oslovil Petra řka: „Pasiž beránky mé. . . . pasiž ovce mé.“

To jsou věci, které zná každé malé dítě, jen když poněkud naučilo se katechismu. A p. Renan to neví? Co si pak mysliti máme o jeho učenosti? Aneb ví to p. Renan? Co se zase domnívati máme o jeho poctivosti?

Proč se spisovatel „Života Ježíšova“ tolik přičiňuje, aby způsobem jakýmkoli potupil sv. Jana a připravil ho o vážnost? Proč přestává býti chladným, když jmenuje syna Zebedeova? Proč kypí v něm hned žluč, když slyší jen jméno „Jan“?

Příčina toho jest asi ta, že se v evangelium sv. Jana zhusta vyskytují místa, vztahující se na Božství Slova tělem učiněného. Všemožným způsobem snaží se, aby svědka toho připravil o všecku důvěru a neostýchá se závistníkem a podvodníkem jmenovati toho, jenž po všecka století zván jest „apoštolem lásky“.

Marně se p. Renan namáhá! Ať ho sebe více

tupí a haní, osočuje a zlehčuje, přece nesníží samotáře Patmoského tak, aby evangelium jeho za stejné považováno bylo s evangelium p. Renanovým.

Co tkne se evangelisty Lukáše ten — smíme-li věriti našemu kritikovi — ten jest prý hoden pouze poloviční důvěry. „Dílo jeho pochází z ruky druhé,“ praví s nelibostí p. Renan, a ani mu nenapadne, že by slova ta měl na sebe vztahovati. Dále soudí, že sv. Lukáš „neměl pravé ponětí o chrámu, že snahou svou, protivy ve shodu uvést, jednotlivosti zatemňuje; že dopouští se chronologických chyb, že nemá ani nejmenší známost jazyka hebrejského.“ „Poznati lze v něm spisovatele, jenž svědky osobně neviděl, nýbrž pracuje podle spisů již stávajících, jenž násilně texty zkrucuje, aby je v souhlas uvedl... On vykládá texty libovolně, atd.“ ¹⁾

Jak pak si počíná sám p. Renan? Zdá se mi, že ani on nepracuje z první ruky, a píše as tisíc osm set třicet let po těch událostech. Evangelisté dobře znali p. Ježíše, pannu Marii, Marii Magdalenu, Martu, Lazara, Josefa z Arimathie; p. Renanovi jest znám pouze p. Štrauss, p. Littré, ²⁾ p. Bertin a Buloz. Evangelisté znali Jidáše; p. Renan znal snad Vergera v semináři; však ani to nepostačí k přepracování evangelia.

Co by as kritik náš řekl, kdyby byl své vlastní evangelium našel v listinách, pocházejících z časů

¹⁾ str. 29. 30. — XL. orig.

²⁾ Littré přeložil německého Strausse do franciny.

apoštolských, co by as soudil o pravosti a historické ceně svého díla? P. Renan může bez obávání, že by se mu jednou totéž státi mohlo, pokusiti se, evangelium své položit na místo pravého. Osměluji se jistiti, že během jednoho tisíce, osmi set šedesáti tří roků od nynějška počítaje, nikomu ani nenapadne, učiniti totéž s knihou Renanovou, co tento proti evangeliím za dnů nynějších si dovoluje. —

V.

Které pak asi evangelium nalezlo by milost u p. Renana? O kterém textu by nepochyboval? Jaký as člověk musil by to býti, jenž podáváje světu „*Životopis Ježíšův*“, dobyl by si mezi všemi současníky Kristovými důvěry u p. Renana? Věc tu, jakkoli přepodivnou a nepřirozenou býti se zdá, není těžko rozhodnouti; neboť zcela jasně vysvítá z knihy p. Renanovy. Dílo, které by vyhovělo jeho přáním, které bratrsky by přijal, bylo by (kdo by tomu uvěřil?) *evangelium podle sepsání Jidáše*.

Apostasie jest dle mínění pana Renana hlavní podmínkou upřímnosti. Dle slov jeho „potřebuje ten, kdo psáti chce náboženský dějepis, nejdříve víru (jinak nelze porozuměti, čím ona okouzluje a kojí mysl lidskou); za druhé nevěřiti bez výminky“ to jest jinými slovy, nevěřiti více z čela nic, „jelikož víra bez výminky nesrovnává se s dějepisem.“¹⁾

Jidáš dav se svěsti lakotou, zavřel oči před

¹⁾ str. 43. — LIX. orig.

Božstvím Ježíšovým; jinak nebyl by se osmělil ho zraditi. Právě jako p. Renan tak i on jednou věřil a pak nevěřil již více; právě jako p. Renan, jenž prodává knihy proti náboženství, které dříve i sám vyznával, kupčil i on s nepřáteli svého mistra, Pána, svého Boha; on stal se nevěřícím a veden jsa slepou vášní, chtěl staré své víře zasaditi smrtelnou ránu. Jidáš byl by p. Renanovi nestranným, pravdomluvným historikem, to byl muž dle přání p. Renana.

Na důkaz toho uvádíme nejen system historický p. Renanovi oblíbený, na nějž před chvílí jsme upozornili, ale i jakousi tajnou přízeň, kterou bývalý klerik utajiti nemůže, kdykoliv mluví o bývalém apoštolovi.

Již dříve pravili jsme, že p. Renan nedovede bez vášni o sv. Janu vypravovati; ještě méně dovede to, mluvě o Jidášovi. První ho rozhněval, druhý pohnul jakousi laskavostí. Pan Renan neosměluje se zcela odporovati všeobecnému opovržení, v jakém po všecka století byl Jidáš Iškariotský; za to ale všemožně se přičiňuje, aby jej ospravedlnil, vkládaje do vypravování nepozorovaně a velmi chytře rozličné okolnosti, které by vinu jeho mírnily.

„Možná,“ praví p. Renan, „že tradicí zvýšena „jest zlomyslnost neb hloupost Jidášova u vypravování této události. Byltě učenníkem, jako druzí „apoštolové; i on měl název apoštola, konal zázraky „a vymítal ďábly ¹⁾ Jsa méně čistého srdce, než

¹⁾ Jediné zázraky Jidášovy neopovažuje se p. Renan popírat; na jiném místě vykládá, „že osoba zvláštní, vyvo-

„ostatní apoštolé, dal se Jidáš ovládnouti úřadem svým, aniž by to byl sám spozoroval; *jako se obyčejně při vykonávání úřadu stává*; záležitosti pokladny byly proň důležitějšími, nežli dílo, k jehož provedení byla ona ustanovena. Správce zvítězil nad apoštolem. Nevole v Betanii projevená skoro by dopustila domění, že Jidáš měl za to, jakoby „Ježíš dosti nehospodařil.“ ¹⁾ Dle náhledu p. Renanova byl by onen ohavný zločin, jakého se Jidáš dopustil, pouhým pokleskem, a Ježíše byl by zradil z pouhé jen šetrnosti. To převyšuje všecku míru. Co pak praví dále p. Renan?

„Nebudeme upírat, že Jidáš Iškariotský přispěl k zatčení svého mistra, však máme za to, že kletby, jakými stíhán bývá, *jsou z části nespravedlivé*. Skutek jeho pocházel snad více z neopatrnosti, z přenáhlení nežli ze zlé vůle . . . Jestliže byl zaslepen *ubohý Jidáš* těmi několika stříbrňáky, proto nebyl snad prost všeho citu lepšího, jakož vidíme také, že když uzřel následky provinění svého, vroucně jich litoval, a jak se praví, sám život si vzal.“ ²⁾

Divím se, že p. Renan nezná lépe rozdíl mezi výčitkami svědomí a litostí.

Na konci své knihy okrašluje p. Renan ještě několika kvítky památku *ubohého Jidáše*. Jedná se zde o textech evangelických, o tradicích, které vy-

lená, může pouhým dotknutím nemocného uzdravit.“
Dle mínění p. Renana byl by Jidáš takou osobou.

¹⁾ 380—382 orig.

²⁾ 382 orig.

pravují nám o strašné smrti Jidáše. Vše to bolem naplňuje útlocitného Renana, rád by vše v pochybnost uvedl, nenalezá ale ani jediného textu, na který by se odvolati mohl. „Možná,“ praví s laskavým pohnutím, „že Jidáš o samotě žije na poli svém Hakeldama, vedl *život tichý a pokojný*, kdežto bývalí „přátelé jeho dobývali svět a všude hlásali o jeho „podlosti“. ¹⁾

Škoda, že nese-psal v té rozkošné samotě evangelium! Jsa zrádcem a odpadlíkem, vyplnil lépe než kdo jiný výminky, jaké spisovatel „Života Ježíšova“ žádá od každého dějepisce. Tehdáž ale sotva by byli dali nakladatelé Iškariotovi těch „30 stříbrňáků,“ které nyní dávají jistým p. spisovatelům. Tím dá se nejlépe vysvětliti, že Jidáš ničeho nese-psal. Ztrátu, kterou utrpěla historie tím, že Jidáš žádnou písemnou památku nepozůstavil, vynahradil poněkud p. Renan. Na místo evangelia podle sepsání Jidáše vydal on evangelium podle sepsání Renana. Dosti se mu to poštěstilo; myslíme, že takto vyplnil onu mezeru.

VI.

Hlavní směr tohoto nového evangelia jest ten, že původce jeho rád na jevo by dal licoměrnou laskavost k tomu, o němž sám Pilát řekl, když ho vydával katanům: „Ejhle člověk!“ Pan Renan zcela zřejmě to praví; „Všecka století budou hlásati, že

¹⁾ 438 orig.

mezi syny lidskými nikdo nebyl vyšší Krista.“ ¹⁾ Nad míru snaží se vynášeti člověčenství v Ježíši Kristu, aby jinín byl za spravedlivého, svůj soucit k němu a podivení vyjevil, tím spíše pak na Božství Kristovo útok učiniti mohl. Spůsob ten není nový. Již Tacit praví: *Pessimum inimicorum genus, laudantes* (nejhorší třída nepřátel jsou ti, kteří chválí).

Tot způsob všech zrádců, kteří stavíce se býti přáteli, blíží se k srdci, aby tím jistěji dýkou prohnati je mohli. Pan Renan ve své nestoudnosti považuje se za neomylného, ctnostného a neostýchá se tvrditi, že Kristus „nebyl bez hříchů,“ ²⁾ že nejspíše „mnohé jeho vady zůstaly neznámy“ ³⁾ a mnoho jiných horších věcí zatajeno: nešťastný ten odpadlík činí vše, co řemeslo jeho vyžaduje. Když ale licoměrně Ježíše nazývá „vznešenou osobou,“ ⁴⁾ když praví, že „Ježíš zůstane v náboženství zakladatelem citu čistého,“ ⁵⁾ ne takovým, jak ho člověčenstvo pochopilo, ale takým, jak on si ho myslí; když milostivě připouští, že „v něm soustředěno vše dobré a vznešené přirozenosti lidské;“ ⁶⁾ když nad ukřižovaným Spasitelem prolévá slzy vynucené: tu nevyslovná rozhořčenost a ošklivost budí se v duši mé a bezděky přicházejí mi do úst slova, která pro-

¹⁾ 459 orig.

²⁾ 458 orig.

³⁾ tamtéž.

⁴⁾ 457.

⁵⁾ 447.

⁶⁾ 458 orig.

nesl Ježíš v zahradě Olivetské: „Jidáši! políbením zrazuješ Syna člověka!“

VII.

Setká-li se pan Renan s nějakým skutkem nadpřirozeným, s zázrakem úplně dokázaným, pomíjí ho ve své poctivosti mlčením; nečiní o něm zmínky proto, aby nemusil ho rozebírat. Každá taká událost zmizí jakoby se do jámy propadla, a pan Renan zbaví se obtížné práce. Zázrak vzkříšení Lazara jest příliš znám, než aby o něm spisovatel „Života Ježíšova“ zcela pomlčel, nechtěl-li by způsob vypravování změnit. Podivně počíná si, když mu jest zmíniti se o božské oné události; myslil bys, že vidíš netopýra, náhlým světlem překvapeného. Neví, má-li vypravování začíti aneb vyváznouti, má-li jíti v pravo, nebo v levo; má-li zázrak upříti, aneb jej vysvětliti. Z počátku má nemálo chuti na Ježíše nějakou vinu uvaliti, řka: „Uvažiti sluší, že v hříšném, ohavnostem oddaném Jerusalemě Ježíš nebyl tentýž. Vědomí jeho, vinou lidí, ne jeho vlastní, ztratilo původní svou čistotu a jasnost. K zoufalosti puzen, již sám sobě nepřináležel.“ ¹⁾ Dále nepokračuje a ve své pomatenosti obrací nyní zřetel k evangelium, povídaje: „Jedinou máme tuto zprávu o tom, ježto na sobě jeví patrné stopy umělého zpracování; nelze rozhodnouti, jestli vše vymyšleno, aneb obíhající pověsti zakládají se na skutečné jakési události.“

¹⁾ 360 orig.

Tím není spokojen a zřetelnost textu pálí ho do očí: „Musí se uznati, že způsob vypravování značně liší se od vypravování zázraků, které vyšly z obrazotvornosti lidu. . . . nedalo by se snadno pochopiti, jak by plod národní vpraviti se mohl v rámeček pouze osobných zpomínek. . . . Zdá se nám, že v Betanii něco se přihodilo, co považováno jest za vzkříšení.“ ¹⁾

K tomu účelu vymyslel pan Renan román, jenž zdá se mu být pravděpodobnějším, než evangelium. Nechať čtenář sám obě porovná: začneme s evangelium (Jan 11, 1—45.):

„Byl pak jeden nemocný, Lazar, z Betanie, z městečka Marie, a Marty, sestry její. Marie pak byla ta, kteráž pomazala Pána mastí, a vytřela nohy jeho svými vlasy, jejížto bratr Lazar byl nemocen.

Tedy poslaly sestry jeho k němu, řkouce: Pane, aj kterého miluješ, nemocen jest.

Slyše pak to Ježíš, řekl jim: Nemoc ta není k smrti, ale k slávě boží, aby oslaven byl Syn boží skrze ni.

Miloval pak Ježíš Martu, i sestru Marii, i Lazara.

Jakž tedy uslyšel, žeby nemocen byl, zůstal tehdaž ještě dva dni na témž místě.

Potom pak řekl učenníkům svým:

Pojďme zase do Júdska.

¹⁾ 360 orig.

Dí jemu učenníci: Mistře, nyní tě hledali Židé kamenovati, a zase tam jdeš?

Odpověděl Ježíš: Zdaliž není dvanácte hodin za den? Chodí-li kdo ve dne, neurazí se, nebo světlo tohoto světa vidí: pakli choditi bude v noci, urazí se, neboť není při něm světla.

To pověděl, a potom řekl jim:

Lazar přítel náš spí: ale jdu, abych jej ze sna probudil.

Tedy řekli učenníci jeho: Pane, spí-li, zdrav bude.

Ale Ježíš to řekl o smrti jeho: oni pak domnívali se, žeby o spaní sna mluvil. Tedy řekl jim Ježíš zjevně:

Lazar umřel; i raduji se pro vás, že jsem tam nebyl, abyste věřili. Ale pojďme k němu.

Tedy řekl Tomáš, jenž slove Blíženec, k spolu-učenníkům:

Pojďme i my, abychom zemřeli s ním! ¹⁾

Tedy přišel Ježíš, a našel ho již čtyry dny v hrobě pochovaného. Byla pak Betanie blízko od Jerusalema okolo honů patnácte. Mnozí pak z Židů byli přišli k Martě a k Marii, aby je těšili pro bratra jejich.

Tedy jakž Marta uslyšela, že Ježíš jde, vyšla proti němu: ale Maria seděla doma.

¹⁾ Každý porozumí, že poslední to slovo (s ním) vztahuje se k Ježíši. Tomáš, jakož i ostatní, myslí na nebezpečí, hrozící Ježíši, kdyby se vrátil mezi Židy; proto volání jeho.

I řekla Marta k Ježíšovi: Pane, kdybys byl ty zde byl, bratr můj nebyl by umřel: ale i nyní vím, že cožkoli požádáš od Boha, dá tobě Bůh.

Dí jí Ježíš:

Vstaneť zase bratr tvůj.

Řekla jemu Marta: Víím, že vstane při vzkříšení v den nejposlednější.

Řekl jí Ježíš: Já jsem vzkříšení i život; kdo věří ve mne, byť také umřel, živ bude: a každý, kdo jest živ, a věří ve mne, neumře na věky. Věříš-li tomu?

Řekla jemu: Ovšem Pane, já jsem uvěřila, že jsi ty Kristus, Syn Boha živého, kterýž jsi na tento svět přišel.

A když to pověděla, odešla, a zavolala Marii, sestru svou tiše, řkouc:

Mistr je zde, a volá tebe.

Ona jakž to uslyšela, vstala rychle a šla k němu; neb byl Ježíš ještě nepřišel do městečka: ale byl potud na tom místě, kdež byla Marta proti němu vyšla.

Tedy Židé, kteří s ní byly v domě, a ji těšili, když uzřeli Marii, že rychle vstala a vyšla, šli za ní, řkouce:

Jde k hrobu, aby tam plakala.

Marie pak, když přišla, kdež byl Ježíš, uzřevši jej, padla k nohám jeho, a řekla jemu:

Pane, kdybys byl ty zde byl, bratr můj, nebyl by umřel.

Tedy Ježíš, když uzřel, ana pláče, i Židy, kte-

Hř byli s ní přišli, ani pláčí, pohnul se v duchu, a zkormoutil sebe samého a řekl:

Kde jste jej položili?

Řkou jemu:

Pane, pojd a pohleď.

I zaplakal Ježíš.

Tedy řekli Židé:

Hle, kterak ho miloval!

Někteří pak z nich řekli: Nemohl-liž on, jenž otevřel oči slepého narozeného, učiniti, aby byl tento neumřel?

Tedy Ježíš opět pohnut sám v sobě, přišel k hrobu; byla pak to jeskyně, a kámen byl svrchu položen na ní.

Dí Ježíš: Zdvihněte kámen.

Řekla jemu Marta, sestra toho, kterýž byl umřel:

Pane již smrdí, nebo čtyry dni jest v hrobě.

Dí jí Ježíš: Zdaliž jsem tobě neřekl, že budeš-li věriti, uzříš slávu boží?

Tedy zdvihli kámen.

Ježíš pak pozdvih očí vzhůru, řekl:

Otče, děkuji tobě, že jsi mne vyslyšel. Jáť jsem věděl, že mne vždycky slyšíš, ale pro zástup, kterýž okolo stojí, jsem řekl, aby uvěřili, žes ty mne poslal.

To pověděv, zvolal hlasem velikým:

Lazáře, pojd ven!

A hned vyšel, kterýž byl umřel, maje ruce svázané rouchami, a tvář jeho byla obvázaná šatem.

Řekl jim Ježíš: Rozvažtež jej, a nechte, ať odejde.

Tedy mnozí z Židů, kteříž byli přišli k Marii a Martě, viděvše, co učinil Ježíš, uvěřili v něho.“ —

Jaké to vypravování! jak klidná velikost a při tom též prostota! Všudy vypravuje nenuceně a s důrazem.

Kde nalezneme přechod, abychom s výše sestoupili k podlé mrzkosti, kterou nám podávají místo evangelia, knihy věčné? Přechod ten nám evangelium samo podává, pokračujíc ve vyprovování:

„Tedy sešli se nejvyšší kněží a Fariseové v radu, a pravili: Což učiníme, neb tento člověk činí mnohé divy? Protož od toho dne myslili, aby jej zabili.“

To vede nás zcela přirozeným způsobem, abychom přistoupili k novému „Životu Ježíše“ od Renana. I tento zákonník plíží se podél nadpřirozeného jako zloděj podél zdi a hledí pak uklouznouti v hypotési.

„*Zdá se,*“ praví pan Renan, „že Lazar byl nemocen, a postrašené sestry i hned o tom daly Ježíši zprávu, jenž hned z Perey sem se odebral. Radost z příchodu jeho mohla snadno uzdraviti a oživiti Lazara. *Snad* vroucí přání těchto osob zacpatí ústa těm, kteří upírali božské seslání příteli jejich, přimělo je k vykročení z mezí. *Snad* Lazar, bledý po nemoci, dal se v roucha zaháliti a odnésti do hrobky rodinné.“

„Marta a Marie šly Ježíši vstříc a nedávouce

mu ani do Betanie jíti, vedly jej k hrobce. Ježíš maje přítele za mrtvého byl pohnut, což považováno *býti mohlo* za chvění, jež při zázracích se jevilo, nebo dle domnění lidu byla moc divotvorčí v člověku podobna jakési epilepsii.“ ¹⁾

„Ježíš přál sobě (třeba podotknouti, že vše vypravuje podle hypotese svrchu podotknuté) viděti toho, jehož miloval; odvalen jest kámen. Lazar v plátna zahalen vyšel; objevení jeho zcela *přirozeně* považováno jest *ode všech* za vzkříšení.“ ²⁾

Nechceme čtenáře obtěžovati nějakým výkladem. Důkazů jest hojnost po ruce, proto nechat posoudí každý sám. — Každému známy jsou zázraky o rozmnožení chlebů a ryb. Porovnejme jen děj, jak vypravují jej evangelisté s výkladem evangelia ode dneška nového. My spojíme jednotlivá vypravování čtyř sv. evangelistů v jedno, abychom žádnou jednotlivost nevynechali a podáme věrný překlad toho, co psáno bylo před 18 sty lety.

(Mat. 14, 14—21.

Mar. 6, 31—49.

Luk. 9, 10—17.

Jan 6, 1—5.)

¹⁾ Na jiném místě (str. 258) mluví Renan, narážejce na tutouž scénu, „o *urážlivém* namáhání, chvění se a jiných tazích, které poněkud zavánějí *kejkličstvím*.“

„Zaplakal Ježíš,“ praví evangelista, „a opět pohnut sám v sobě přišel k hrobu.“ Jaká musí být duše pana Renana, že tyto slzy a pohnutí Pána považuje za urážku?? „Hle, kterak ho miloval!“ pravili sami lidé o Pánu Ježíši, jsouce pohnutí. Pana Renana to uráží!

²⁾ 361. orig.

„ Ježíš plavil se na lodičce se svými učenníky na místo soukromí: však vidouce ho neb uslyševše o tom zástupové, sběhli se tam se všech stran pěšky a předešli je.

A vyšed Ježíš z lodičky uzřel zástup mnohý, a měl lítost nad nimi, že byli jako ovce nemající pastýře; a počal je učit mnohým věcem a uzdravoval nemocné jejich.

A když byl večer, přistoupili k němu učenníci jeho řkouce:

Pusté jest místo, rozpust zástupy, ať jdouce do městeček nakoupí sobě pokrmů.

Ježíš pak řekl jim:

Není jim potřebí odcházeti, dejte vy jim jísti.

Odpověděli jemu:

Musili bychom nakoupiti chlebů za dvě stě peněz, abychom nasýtili jich.

Na to řekl Ježíš k Filipovi:

Odkud nakoupíme chlebů, aby pojedli tito?

To pak řekl zkoušeje ho; neb sám věděl, co chtěl učiniti.

Odpověděl jemu Filip:

Za dvě stě peněz chlebů nestačí jim, aby jedenkaždý něco málo vzal.

I dí jim Ježíš:

Kolik chlebů máte? Jděte a zvězte.

A když zvěděli, dí mu jeden z učenníků jeho, Ondřej, bratr Šimona-Petra:

Jestliž zde jeden pacholík, kterýž má pět chlebů ječných a dvě ryby; ale což jest to mezi tak mnohé?

Tedy řekl Ježíš:

Přineste mi je sem a rozkažte lidu posaditi se.

Bylo pak mnoho trávy na místě. I rozkázal jim, aby kázali posaditi se všechněm po houfích na zelené trávě; i usadili se rozdílně po stu a po padesáti. I posadilo se mužů v počtu okolo pěti tisíců.

Tedy vzal Ježíš pět chlebů a dvě ryby a vzhlédl k nebi: a učiniv díky požehnal pokrmy, které měl v rukou. Pak lámal chleby a dělil ryby a dával učenníkům, a učenníci zástupům.

A dostali všickni, jak mnoho chtěli. I jedli všickni a nasyceni jsou. Těch pak, kteří jedli, byl počet pět tisíc mužů, kromě žen a dětí.

A když byli nasyceni, řekl Ježíš učenníkům svým:

Seberte drobty, kteréž pozůstaly, ať nezhynou.

Tedy sebrali je, a naplnili dvanácte košů drobtů z pěti chlebů ječných a dvě ryb, jenž pozůstaly po těch, kteříž byli jedli.

Tedy ti lidé, uzřevše div, kterýž byl učinil Ježíš, pravili:

Tento jest jistě prorok, kterýž přijíti má na svět.

Tedy Ježíš znaje myšlení jejich, když poznal, že chtěli přijíti, aby jej chytili, a učinili jej králem, ušel opět na horu sám jediný, aby se modlil.“

Nezůstaneme při pohnutlivém dojmu, jaký činí na nás nadlidský tento obraz. Přistupme blíže ku svému protivníku, mluvme a posuzujme zcela chladně. Máme před sebou vypravování jasné, přesné a ob-

šírně, jaké jen lze si přát. Čtyři evangelisté, jichž hodnověrnost pan Renan ve svém úvodu uznal, shodují se u vypravování tohoto zázraku. S zevrubností ne menší vypravuje sv. Marek a sv. Matouš jiný zázrak, prvému podobný, kde čtyry tisíce lidí nasyceno bylo sedmi chleby a několika rybičkami. Vše to jest důležité a uvádí bývalého seminaristu s jeho domněnkami do nemalých rozpaků; proto poctivý ten človíček na rychlo věc tu odbývá, aby jen brzo vyklouznouti mohl jako had z textu jemu tak nebezpečného. Popatřme, jak se vytáčí.

„Ježíš odebral se na poušť. Veliký zástup ho následoval. *Přílišná střídmost zástupu byla příčinou*, že hlady tam zástup nezemřel. Zcela *přirozeně* považovali pak to za zázrak.“ ¹⁾

Tu najednou nám zmizí a začíná pojednávat o jiném předmětu, který s obvyklou důkladností probírá. On mnoho nerozebírá ani nevysvětluje. Jen „*neobyčejnou střídmostí*“ bylo pět tisíc lidí živo pěti chleby a dvěma rybami a čtyry tisíce lidí sedmi chleby a několika rybičkami: toť v skutku střídmost ta *největší*! toť střídmost neslýchaná; neboť z pokrmů, které by bylo děcko v ručkách uneslo, zbylo po nasycení tolika tisíc lidí ještě takové množství drobtů, že jimi mohli naplniti v prvním případě sedm, v druhém dvanáct vrchovatých košů.

Podle pana Renana domnívali se zástupové, že

) str. 213. — 198 orig.

Kristus Pán je sám živil, nechav je postiti a po-
divným tím mamem dali se tak daleko svěsti, že
králem chtěli učiniti muže, který takým způsobem
rozmnožoval maso a chléb.

Nuže, to je ta chválená věda pana Renana,
takový má výklad, takovou vyšší kritiku, takou
čistou má vidu a vše to přijímají pošetilci za
pravé. . . .

Lide samostatný a svobodný, což nevidíš, že
tací lidé tě obelhávají a šálí, že tebou opovrhují a
do záhuby tě uvádají, že oloupiti tebe chtějí o Kri-
sta, jenž jest tvým ochrancem a živitelem?! Běda
tobě lide můj! Plakati chtěl bych nad tebou, jako
Kristus plakal nad Jerusalemem!

VIII.

Tak vynalezavým a důmyslným jest p. Renan.

Zkoušejme nyní, s jakou poctivostí udává texty
ve své knize. On nerad doslovně uvádí texty a po-
ukazuje ne bez příčiny dolů pod čáru, domnívaje se,
že dobrosrdečný a nepozorný čtenář nebude se hleděti
přesvědčiti o jeho upřímnosti a pravdomluvnosti.

„Časté poznámky usnadňují čtenáři porovnáním
pramenů zkoušeti všechny výroky“, ¹⁾ praví p. Re-
nan ve svém úvodu.

Zkoušejme přece některé texty, třeba z úvodu.

„*Lukáš*, praví se tam, *neměl ani nejmenší
známost jazyka hebrejského*“; ²⁾ k tomu činí pod

¹⁾ 7. str. — VI. orig.

²⁾ 30. str. — XL. orig.

čarou p. Renan poznámku: „Srovnej Luk. I. 31 s Mat. I. 21.“ Otevru tedy evangelium, a jaké podivení, když na místech udaných najdu věci neočekávané. U sv. Matouše stojí na místě tom slova, jež pronesl anděl k Josefovi: „Porodit pak syna, a nazůveš jmeno jeho Ježíš; onť zajisté vysvobodí lid svůj od hříchů jejich“. ¹⁾ U sv. Lukáše praví opět anděl k Marii: „Aj, počneš v životě, a porodíš syna a nazůveš jmeno jeho Ježíš“. ²⁾

Z toho dověděli jste se od p. Renana, že sv. Lukáš nemá *ani nejmenší známost jazyka hebrejského*. Jiných důvodů p. Renan neudává, on hodlá to dokazovati dvěma nyní uvedenými texty. Člověk by v takou nestoudnost ani nevěřil, kdyby se na vlastní oči nepřesvědčil.

„*On jest přísně nábožným*“, praví dále pan Renan ³⁾ o sv. Lukáši a na důkaz toho poukazuje k XXIII. kap. 56. v. jeho evangelia. Já nikdy neosmělil jsem se pochybovati o nábožnosti sv. Lukáše a proto očekával jsem, že mne p. Renan v mínění mém utvrdí. Vyhledal jsem si tedy ono podotknuté místo — a velice byl jsem zklamán. Jest tam řeč o sv. ženách: „a navrátivše se připravily vonné věci a masti: ale v sobotu odpočinuly podle přikázání“. ⁴⁾ Nechci pana Renana urážeti, avšak nemohu nikterak pochopiti, kterak textem tím dokáže se, že sv. Lukáš

¹⁾ Mat. 1, 21.

²⁾ Luk. 1, 31.

³⁾ 30. str. — XLI. orig.

⁴⁾ Luk. 23, 56.

byl *přísně nábožným*". Nespočívá-li spis p. Renanův, který jmenem vyšší kritiky nám podává, na lepších důvodech a základech, pak jest se co obávati, aby se budova jeho nesesula.

„Časté poznámky usnadňují čtenáři porovnáním pramenů zkoušeti všecky výroky“, praví p. Renan. Fráze ta, kterou schválně tuto opakujeme, připadá nám velmi komickou a podivné vrhá světlo na jejího původce; ani touto nemůže čtenáře oklamati a při vši opatrnosti se prozrazuje. Takové licoměrnosti užívá ve vědeckém svém pojednání.

Vraťme se opět ku knize p. Renana. Ačkoliv nenacházíme v ní žádné vážné pravdy, býváme aspoň místy obsahem jejím rozveselováni.

„*Pouze v evangelium sv. Jana* užívá Ježíš o sobě výrazu *Syn Boží*, neb „*Syn*“, mluvě sám o sobě“, poučuje nás p. Renan. ¹⁾ Buď si. Otevru-li však evangelium sv. Lukáše, čtu tam: „všecky věci jsou mi dány od Otce mého; a žádný neví, kdoby byl *Syn*, jedině Otec; a kdoby byl Otec, jedině *Syn*, a komuž by chtěl *Syn* zjeviti“. ²⁾ Vezmu-li do rukou evangelium sv. Marka, nalezám mimo uvedený text ještě jiný, kde Ježíš ve jmenu Boha živého odpovídá nejvyššímu knězi; znít místo to: „Opět nejvyšší kněz otázal se ho, a řekl jemu: Jsi-liž Kristus, *Syn Boha požehnaného*? Ježíš pak řekl jemu: Ját jsem“. ³⁾

Když byl Ježíš vyslovil slova ta, *od všech čtyř*

¹⁾ str. 245 orig.

²⁾ sv. Luk. X. 22.

³⁾ sv. Mark. XIV, 62.

evangelistů uvedená, byl odsouzen. Konečně nalezáme i v evangelium sv. Matouše mimo uvedené již texty významná ona slova, kterými Spasitel světa apoštoly rozeslal do celého světa:

„Protož jdouce učte všechny národy, křtíce je ve jmenu Otce, i *Syna* i Ducha svatého“. ¹⁾

Mohli bychom ještě mnoho jiných textů udati; v prvních třech evangeliích jest jich tolik, jako v evangelium sv. Jana. ²⁾

A pak nazývají p. Renana mužem učeným... což nenahlízejí, že když po takových příkladech za učence jej vyhlašují, tím na cti mu utrhají a poctivost mu upírají? K vůli cti jeho přál bych, aby byl nedoukem.

Když nemá ani začátečných vědomostí u věcí, které pojednává, kterak bude moci býti autoritou ve vědě?

Má-li vědomosti ty, pak zjevným jest pörušitelem filosofie náboženské, a kam poděje se pak jeho autorita morální? Buď nemá vědomí, aneb svědomí. Těžké to dilemma.

Největší úctu dali bychom p. Renanovi na jevo,

¹⁾ sv. Mat. XXVIII, 19.

²⁾ Spasitel náš výslovně jest jmenován „Synem Božím“ u sv. Mat. 15krát, u sv. Marka 7krát, u sv. Lukáše 10krát; výrazem tím nevyrozumíval Ježíš, jako fariseové, člověka spravedlivého, dítě Boží, nýbrž jediného, věčného *Syna Boha* Otce, Krista Boha vtěleného, druhou osobu v božské Trojici. Vdyť i Židé vyčítali Spasiteli, že se činí *Bohem*, kdežto přece dle jejich přesvědčení i dle přesvědčení p. Renana byl pouhým člověkem. „*Ty člověk jsi a činíš se Bohem!*“ čteme v evangelium.

kdybychom považovali ho za nedouka. Rádi bychom mu tím způsobem neobmezenou svou úctu osvědčili; však upomínka na hodnosti církevní, které p. Renan přijal, nutí nás, jinak o něm smýšleti. — Dále ujišťuje nás p. Renan, že „Ježíš považoval křest za věc méně důležitou“. Stává-li pak nějakých důkazů proto? U sv. Jana v III. 5. čteme následující slova Spasitelova: „Amen, amen pravím tobě, *nenarodí-li se kdo znovu z vody a Ducha sv.*, nemůže vjíti do království božího!“

„Kdo uvěří a *pokřtěn bude*, vejde v život věčný“. A když ubíral se k Otci svému, poslední jeho slovo bylo: „Jděte a křtěte všechny národy“ (Mat. 28, 19), jak jsme již na hoře četli. Křest jest svátostí před důležitou, ať si mluví onen pokřtěnec co chce. Jestliže už dříve váhu jsme kladli na nižší svěcení, jež spisovatel „Života Ježíšova“ obdržel jako seminarista, poukážeme i nyní na nezrušitelnou známku, která mu na křtu svatém jako křesťanu vtisknuta byla. Jest to pečeť nezrušitelná, kterou každý nosí v tomto a ponese na onen život. Běda každému, kdo ze znamení toho tropí si úsměšky! Znamení to jest buď okrasou poslušného dítěte, neb znamením hanby potrestaného otroka. Že nevěřící na znamení to nemyslí, snadno dá se pochopiti; křesťan ale vezdy má je míti před očima, on se strachem a bázní na ně myslí. Možná, že člověk, o němž tuto mluvíme, sám časem pocituje nějaký vnitřní neklid a bázeň.

„Ke komu měl se Ježíš obrátiti, když založiti chtěl království boží“, praví jinde p. Renan.“ V tomto

případě nebyl Ježíš nikdy na rozpacích... Nebudou to boháči, *ani zákonníci, ani kněží*, nýbrž ženy, nevzdělaný lid, nízcí“.

Dole v poznámce odkazuje nás k 22 neb 23 rozličným textům evangelickým. My vyhledali jsme všechny. Jedná se tam o blahoslavenství chudých, odřeknutí se statků pozemských, ale ani zmínky není o tom, co by se jen týkati mohlo oněch slov, jež jsem nahoře zřetelněji naznačil.

Táži se ještě jednou, jest to nevědomost aneb nestoudnost? Pán ten hraje si s texty, jako hráči s kostkami. Já nechtěl bych se s ním pustiti do nějaké vědecké hádky, jako bych se do hry nedal s Cartouchem neb Bilboguetem ¹⁾, leda že bych ho, jako dnes, přistihnouti mohl při činu a hoditi mu do očí falešné jeho kostky a porušené texty. Jako všickni tací podvodníci, řekne i on vám: „Ničeho nemám v rukou, ničeho v kapsách a u schránky pro kostky jedno jest jenom dno; já jsem poctivec!“ Slyšte ho! on mluví ku galerii. — Podívejte se mu dobře do očí, popatřte na jeho tvář a poslyšte toho kazatele, co k vám nluvíti bude! —

„Jsouce opatrní při užití důvodů, upřímní a oddaní čisté vidě, založili jsme všickni, kdo život svůj zasvětili vědě, nový ideal mravnosti.“ ²⁾ Rozumíte tomu dobří lidé! co ten pán zde povídá?

Rozhorčenost a hněv budí se v srdci mém při

¹⁾ Rozkřičení podvodníci a hráči.

²⁾ 451 orig.

těch slovech a chce mi docela vjeti do péra. Zdržme se hněvu a pokračujme raději.

Texty p. Renanem udané vždycky nenajdeme, za to ale naskytují se nám mnohé věci, jež doslovně uváděti p. Renan se ostýchá. „Ježíš,“ praví p. Renan tónem učeným, „neměl ani nejmenší zdání o oddělení se duše od těla;“ při tom ale neudává ne bez příčiny žádného textu, jímž by výrok svůj zcela nový odůvodnil. Hledám tedy já v evangeliích, jestli bych nenašel nějakého textu, jenž by s výpovědí jeho aspoň v něčem se shodoval, a tu namane se místo u sv. Mat. 10, 28., kde Ježíš takto dí: „Nebojte se těch, kteříž zabíjejí *tělo*, duši ale nemohou zabít: než bojte se raději toho, kterýž může *duši i tělo* zatratiti do ohně pekelného.“

Z mnohých příčin, zdá se, zapomněl p. Renan na tento důležitý text, který pronesl ten, jenž přijde soudit živé i mrtvé. My mu ho nyní připomínáme a vyslovujeme své přání, aby o něm přemýšlel. Po dobré radě, kterou jsme mu z celého srdce dali, pokračujme zkoušeti jeho dílo.

Nelze se diviti, že p. Renan zapomíná na texty evangelistů; neboť velmi často zapomíná i na texty svého vlastního evangelia a odporuje sobě jako den noci. Přesvědčení o tom nabyti můžeme, otevřeme-li jeho knihu; ať obrátíme kteroukoli stránku všudy si p. Renan odporuje. „Čistá bohoslužba, náboženství bez kněží, bez obřadů, které by pouze spočívalo na citech srdce lidského, v následování

Boha, v bezprostředném spojení svědomí našeho s Otcem nebeským bylo," praví p. Renan, „následek Ježíšových zásad. Od této důslednosti *nikdy* neustoupil. . . . K čemu prostředníky mezi lidmi a otcem jeho?" ¹⁾

P. Renan tutouž myšlenku opakuje na mnohých místech své knihy. Nyní ale nahlédněme do kapitoly 18., nadepsané: „Zařízení Ježíšova;" zde čteme: „Že se Ježíš nikdy neponořil zcela v idey apokalyptické, o tom svědčí okolnost ta, že právě v ten čas, kdy jimi zaujat byl, položil základ k církvi stálé. . . . On svěruje církvi moc vázati a rozvázati (t. j. jisté věci povoliti a jiné zakázati, hříchy odpouštěti a zadržovati, kárati, varovati, modliti se za jiné s ujištěním, že budou uslyšáni." ²⁾

Zde tuším, odpor jest dosti patrný. Na uvedených místech odporují si myšlenky: v následujících ale jest i odpor v slovech samých:

„Lukáš," praví veliký kritik, „má nepravé ponětí o chrámu, který považuje za *modlitebnici*, v níž *pobožnost vykonáváme*." ³⁾

Bezpochyby má p. Renan ponětí jiné, zcela zvláštní, pravé a dobré. Jak pak je as vyznačuje? „Ježíš pravil, že *z domu modlitby* učinili peleš lotrovskou. . . . Pohled na chrám, *jak to bývá v chrámech silně navštěvovaných*, byl odporný." ⁴⁾

¹⁾ 85—86 orig.

²⁾ str. 280 a 285. — 290 a 296. orig.

³⁾ str. 29. — XXXIX. orig.

⁴⁾ str. 225 — 214. orig.

Praví toto sv. Lukáš? Nikoli. Tak mluví pan Renan.

IX.

Domněnky spisovatele „Života Ježíšova“ o přibuzenstvu Ježíšově zasluhují pro sebe zvláštní kapitolu.

„Sestry Ježíšovy *provádaly* se v Nazaretu,“ praví pan Renan a dole v poznámce odkazuje čtenáře k sv. Marku (k. VI. v 3.) Vyhledal jsem ono místo, abych dověděl se něčeho o sňatku tom, ve světě křesťanském až dosud tak málo známém; v textu tom stojí o nějakém sňatku tak málo, jako o posledním pomazání. I zde poslal nás pravdomluvný pan spisovatel aprilem. Místo, kde pan Renan tak drzým způsobem nadužívá důvěry svých čtenářů, zavdává nám příležitost do podrobná pojednati otázku o „bratřích Ježíšových,“ již jsme si v předešlých vydáních nepovšíimli a která snad mnohého másti by mohla.

Jest pravdě podobno, že pan Renan zná otázku tak dobře, jako my, ačkoli jsme jen laiky, ač ne-nosili jsme roucho kněžské a neposlouchali přednášky theologické. Nedá se mysliti, že by byl pan Renan nevědomostí pochybiti mohl ve věci tak často vykládané. Poctivci tomu zalíbilo se naduží-vati nevědomosti svých méně vzdělaných čtenářů, kořistiti z textu, o kterém dobře ví, že zcela jiný má smysl, než sám do něho vkládá. Sledovat bu-deme našeho pana spisovatele na stanovisko, na

které se staví. Jej přemoci nestojí velikého namahání; netřeba jiné zbraně, než trochu vědomostí žáka z gymnasia; ano, netřeba jiné zbraně, než kterou nám sám podává ve své knize. Nejprvé odstraníme všecken dvojsmysl, vezmeme ku pomoci grammatiku, slovník a ducha jazyků; světlem tím posvítíme si na učenost a poctivost pana Renana.

Dříve než začneme, poukážeme ještě na jednu věc, povšímnutí hodnou, která každému, kdo jen trochu přemýšlel o zákonech jazykových, napadnouti musí. Myslím zde to, že ve všech řečích, v latině, řečtině, hebrejštině, češtině, vlastině, angličtině, franštině atd. mnoho jest výrazů, značících poměry rodinné, že jednoho a téhož slova může se užití buď v širším neb užším smyslu. Příklady nejlépe věc tu osvětlí.

V latině, řečtině, hebrejštině má slovo *frater*, *ἀδελφός*, akh tento dvojí význam. V užším smyslu překládáme my je slovem „bratr“ (t. j. ten, kdo od jedněch se mnou pochází rodičů); v širším smyslu značí též kteréhokoli člena tétož rodiny, bratrance, strýce, synovce, zkrátka „příbuzného.“ Podobných příkladů dá se uvésti více.

Ovid, kterého pan Renan sotva viniti bude, že spolčil se s duchovníky, aby jazyk latinský porušil, klade Ajaxovi, mluvícímu o Achillovi, následující slova do úst: *Est frater, fraterna peto* ¹⁾ (on bratr můj, žádám, aby jednal jako bratr).

¹⁾ liber Metamorphos. (XIII, 41).

Nemýlím-li se, máme zde jasný příklad, kde slovo „bratr“ znamená pouze „příbuzného; neboť každý ví, že byl Achilles synem Pelea, tento předujcem Ajaxe; byli tedy dva ti hrdinové na nejvyšší bratranci. Ovid sám vykládá všecky stupně tohoto příbuzenstva ve verších předcházejících. Nemůže zde býti tedy žádná pochybnost ani mýlka.

Pan Renan snad namítne, že se tohoto užití může jen v básnictví? My podáme mu příklad z prozy: lepší prozu, než u Tacita a Cicerona, sotva kde najde. Rhescuporis měl synovce Cotya, který jest zavražděn. Jak pak nazývá Tacit Cotya, když událost tuto vypravuje? „*Cotyo fratre interfecto*“ ¹⁾ (když zavraždili bratra Cotya).“ Jest snad dost patrné, že slovo „frater“ značí zde „příbuzného.“

Cicero mluvě o Q. Metellovi a Klodiu Nepotovi, kteří byli bratranci, praví o prvnějším, že byl bratrem („*frater*“) posledního, aniž by byl chtěl upříti, že byli bratranci. ²⁾

Cicero mluvil tehdaž před celým římským senátem; všickni senátoři mu rozuměli. P. Renan ale, rozumíme-li jeho „Životu Ježíšově,“ nebyl by mu rozuměl a byl by snad tvrdil, že Cicero neumí latinsky.

Podobně jest s věcí tou v řečtině. Slovník de Planche má u slova: „*ἀδελφός*, bratr, v širším smyslu blízký příbuzný.“ Slovník Alexandra vyslo-

¹⁾ Annales, III. 38.

²⁾ In Senat. post red. X.

vuje se ještě určitěji a přidává k slovu tomu význam „bratranec.“

Thesaurus linguae graecae má vedle jiných významů též „*bratranec, pokrevný, příbuzný.*“ Hebrejský slovník Geseniov ne méně zřetelným jest.¹⁾

Tolik snad postačí. Poněvadž se nám jedná o smysl, v jakém slovo to v písmě sv. přichází, rozhodneme a dokážeme věc tu biblí a přesvědčíme se, že jest p. Renan velikým . . . ! Pravdo! připušt, aby zdvořilost na okamžik zadržela péro!

Otevřme bibli a porovnejme ještě několik veršů. „Thase,“ čteme v Genesis (XI, 27.) „zplodil Abrahama, Náchora a Arama. *Aran pak zplodil Lota.*“ O něco dál čteme: též i *Lota syna bratra Abramova, kterýž bydlel v Sodomě.*“ (XIV, 12.)

Lot byl, jak patrně, *synovcem Abramovým.* Čtyry neb pět veršů dále jmenuje ho Genesis „bratrem“, naznačujíc příbuzenství mezi oběma biblickými osobami.

„Což když uslyšel Abram, totiž, že by byl jat Lot, *bratr jeho,* zčetl hotových k boji služebníků svých domácích tři sta a osmnácte, a hnál se za nimi až k Dan I přivedl zase všecken statek, i Lota *bratra svého* s statkem jeho.“ (XIV, 14 a 16.)

Každý, kdo text tento čte, neosmělí se snad

¹⁾ Vezmeme-li kterýkoli řecký, hebrejský neb latinský slovník do ruky, v *každém* (pravím v *každém*) najdeme, co tuto vykládáme. Taková jest poctivost pánů svobodných myšlenek.

tvrditi, že slovo „bratr“ nemá v písmě sv. širšího významu „příbuzný.“ Obrátme ještě několik listů v Genesis.

„Pojmi sobě odtud manželku ze dcer Labana *ujce svého*,“ (XXVIII, 2.) dí Isak Jakobovi; a něco dále. „Laban když uslyšel, že přišel Jakob, *syn sestry jeho*, běžel vstříc jemu.“ (XXIX, 13.). Stupeň pokrevnosti se těmito místy určuje. Laban byl *ujcem* a Jakob *synovcem jeho*. Jdeme dále. Když Jakob byl ztrávil celý měsíc u svého strýce Labana, tázal se ho tento na mzdu a užil při oslovení Jakoba výrazu, jenž p. Renanovi nemilým jest. Práví totiž:

„Zdaliž že *bratr můj* jsi, darmo mi sloužiti budeš? Pověz, co za mzdu vezmeš?“ (tamtéž, 15.). Což není dosti zjevno, že říci zde chtěl: „Snad proto, že jsi příbuzným mým, sloužiti mi budeš darmo?“

Podobných příkladů najdeme v bibli veliké množství a nemůžeme se dost vynadiviti, že p. profesor hebrejštiny na Collège de France staví se, jakoby neznal ani jediného. Bude se snad chtíti vymlouvat i a řekne, že o slovu „*soror*“ „sestra“, neplatí totéž, co o mužském „bratr“. Výmluva tato může oklamati pouze ty, kteří neznají latinu, řečtinu neb hebrejštinu, a to sotva bude polovička čtenářů, na nejvýš třetina.

Nahlédněme ještě do bible. Tobiáš se zasnoubil se svou příbuznou Sarou, dcerou Raguele, příbuznou dosti vzdálenou; nebo Raguel byl pouze

bratranec otce Tobiášova. (Tob. VII, 1.). A přece modlí se Tobiáš v den svatební v tento smysl: „A nyní, Pane, ty víš, že ne pro smilství pojmám *sestru svou* za manželku; nýbrž jedině z lásky k potomstvu, v němž bylo by požehnáno jméno Tvé na věky věkův!“ (Tob. VIII. 9.) A nyní odvolávám se k zchytralému p. Renanovi, a odvolávám se na jeho nepoctivost a tážu se: „Neužívá se u Hebrů slovo „sestra“ tak dobře jako „bratr“ k naznačení pouhého příbuzenství?

Jaká nepředvídaná důslednost ve věcech lidských! Zajisté ani Abraham, mluvě o synovci svém Lotovi; ani Laban, oslovuje Jakuba, syna sestry své; ani Tobiáš modle se v den, kdy pojal za manželku Saru, příbuznou svou; ani Ovid, když psal básně své; ani Cicero, když řečnil v senátu; ani Tacit, když zaznamenával děje, nenadáli se, že několik tisíc let napřed vyvracují podlé chytráctví odpadlíka, jenž v nepřátelství vešel s Bohem! Co praví o věci té evangelium? I evangelium užívá slov *bratr* a *sestra* k naznačení příbuzenství, jaké tehdáž v obyčeji bylo. Židé divili se nesmírné moudrosti Ježíšově v mluvení, oni divili se božskému jeho původu, který připisoval si, mluvě o Otci svém nebeském. „Zdaliž tento není tesař, syn Marie, *bratr* Jakobův a Josefův, a Jůdův a Šimonův? Zdaliž nejsou i *sestry* jeho zde s námi?“ (Marek VI. 3.)

„Zdaliž tento není syn tesařův? Zdaliž matka jeho neslove Marie; a *bratři* jeho Jakob a Josef, a Šimon a Jůdas? A *sestry* jeho, zdaliž nejsou všechny

u nás?“ ¹⁾ Kdož pak byly ony čtyry osoby, kterým v evangelium dává se jméno *bratří*, co, jak jsme nahoře dokázali, značí zde „příbuzné?“. Přestane snad thesis naše na konec býti pravdivou? Necháme místo sebe mluviti vykladače, jemuž aspoň zde úplnou lze přiložiti víru: „*Čtyry osoby, které jsou zde jmenovány bratry Ježíšovými*, a z nichž jeden aspoň, Jakob, v první době křesťanství velice se vyznačil, *byli bratřenci jeho*. Marie měla totiž sestru, která též Marie sloula a provdána byla za jistého Alfea neb Kleofáše (zdá se, že obě ta jména značí jednu osobu) ona byla matkou více synů, kteří vynikli mezi prvními učedníky Ježíšovými.“ ²⁾

Kdo pak to praví? P. Renan ve svém „Životu Ježíšovu.“ Vyznání takové stojí za to, abychom si je zaznamenali. Co tkne se jeho podivného úsudku, kterým veliký ten logik přichází ku své závěrce, že „Ježíš měl bratry a sestry“ osvětlujeme ho arcitrochu nejasným místem knihy jeho: „Pokaždé, když se může jiným nějakým jménem dokázati smysl slova „bratr“, značí ono „bratranec“; „proto všude jinde má význam „rodný bratr“, To jest idea Heglova: „Ano a ne jest mu jedním ponětím.“ S větší drzostí nemůže se nikdo zdravému rozumu posmívati.

Spisovatel jest si úplně vědom všeho toho, co zde uvádíme: neboť právě na tomto místě hromadí

¹⁾ Mat. XIII., 55, 56.

²⁾ str. 64. — 23—24. orig.

ponětí nejasná, aby ho nikdo tak snadno přistihnouti nemohl. On zpomíná nám na onu rybu, která, aby nepříteli svému utekla, zakalí vodu nějakou černou smrdutou látkou, kterou vždy pohotově má. —

Potom zmiňuje se p. Renan o dvou textech na hoře již uvedených (Mat. XIII, 55. a Marek VI, 3.) a pokračuje ¹⁾ pak takto: „Tyto čtyry osoby, které se nám představují *jako synové Marie matky Ježíšovy* . . . “ Člověk nevzdělaný ale pravdomluvný odpověděl by na to p. Renanovi: „Lžete pane!“ Bez vsí rozhorčenosti a hněvu povězme poctivému tomu dějepisci, že dopustil se chyby. Slova „synové Marie“ nenalezají se v žádném z uvedených textů, každý může se o tom sám přesvědčiti. (Srovnej Mat. 13, 55. a Mar. 6, 3.), — Jest arci pravda, že kdyby slova tato nacházela se v evangelium, bez odporu mluvila by pro domněnku, kterou p. spisovatel pronáší; my nahlížíme, že nestoudný a nepočetný podvodník snadno mohl by se dáti svěsti slova ta do textu vmísiti aneb ujišťovati, že se tam nacházejí. Nechceme se domnívati, že by p. Renan, který v semináři byl vychován, ve své poctivosti něco takového zamýšlel, *on se jen zmýlil*.

Zmýliti se člověk vždycky může: my budeme k výtečníku p. Renanovi tak zdvořilí jako on jest k evangelium. Právě uvedený text, v němž *bratraci* Ježíšovi jmenováni jsou *bratry* a o kterém smýšlení p. Renana jsme vyslovili, znepokojuje trochu

¹⁾ str. 94. — 24. orig.

spisovatele „Života Ježíšova.“ Jednou by rád slovo „synové Marie“ vložil z nedopatření do textu, po druhé zase praví, „že evangelista mýlkou položil tato čtyry jména na místo pravých bratří, kteří zůstali neznámi.“ ¹⁾

Vše to naplňuje nás trpkostí a ošklivostí. Nejvíce ale rmoutí nás, že vyvraceti nám jest pošetilostí, že žijeme v době, kde veliký počet křesťanů tak málo zná evangelia a jiné svaté knihy, že mnozí, byť by i na okamžik, mýliti se dají námitkami takovými.

Což pak nepraví každému, i nevzdělanému zdravý rozum, že i za časů Kristových, že během 18. století žili miliony křesťanů, kteří věřili, že Maria byla pannou, že námitky zcela přirozené, pocházející z rozdílnosti řeči, již mnohokrát byly objasněny? Může se mysliti, žeby dva tisíce let bylo k tomu zapotřebí, aby si kdo všiml zcela jednoduché věci a zeptal se, co as znamená v evangelium přicházející slovo „bratří“?

Opakujeme ještě jednou a to s bolestí, že v tomto osvíceném století (jak je jistí lidé nazývají) jest nám odpovídati na malichernosti dávno zapomenuté, na něž křesťanští naši předkové odpověděli by pouhým pokrčením ramenou a posměchem.

P. Renan uvádí zcela obyčejná slova hebrejsky

¹⁾ Ačkoli míní se zde sv. Matouš a sv. Marek, užívá pan Renan slovo „evangelista“ v jednočtu, aby jen zakryl své pravdě nepodobné hypotese. Kdyby užil mnohočtu, sám by se porázel. Snad užil jednočtu jen mýlkou?!

neb semiticky, aby jmín byl za velikého učence a naházel písku do očí lidu méně vzdělanému; on jmenuje Jidáše Iškariotského *Judou z Keriothu*; píše *thora* místo zákon; proroky nazývá *nabis*, zákonníky *soferim*; lektora v synagoze jmenuje *hazzan*; on vypravuje nám o *targumim*, *midraschim*, *thèrafim*; vše to postačí asi tak málo, jako když někdo píše Chlodovig místo Clovis, Karl místo Charlemagne, jen aby ukázal, že zná dějiny franouzské. U hlupců získal tím p. Renan mnoho a pro ty on také hlavně psal. U takových lidí může trochu pochvaly dobytí; však každý poctivý a vzdělaný muž sezná, že kniha ta původce svého vylučuje z řady dějepisců, filosofů a učenců, že staví jej do stejné řady s romanopisci, jako jsou: Pavel de Kock a Penzon du Terrail.

X.

Než dosti o tom. Pan Renan nejvíce pořídí rozumováním, jak jsme to pozorovati mohli při vypravování o Lazarovi a rozebírání evangelia sv. Jana. Každý zajisté zná theorii Renanovu o zázracích a ví, že pan Renan požaduje od pána Boha, aby nekonal žádných zázraků dříve, dokud by nebyl svolal rozličné oddíly akademie! „Kdyby se ohlásil některý divotvorce, že na příklad vzkřísí mrtvého, co by se stalo?“ táže se pan Renan. „Byla by sestavena komise z fyziologů, přírodopytců, lučebníků a mužů v dějepisné kritice vynikajících. Komise ta zvolila by sama mrtvolu, přesvědčila by se, zda-li

tělo skutečně jest mrtvo, určila by síň, v které by se díti měla zkouška a jednala by ve všem s největší opatrností“ atd. atd. Vše to jest velmi směšné a celá Paříž smála se vážnému tomu čtveráctví po 14 dní. Že i jinde smích z toho si tropí, každodenně skoro dočítáme se v listech venkovských, a smích ten nepřestane, dokud v zapomenutí nepřijde kniha p. Renana, nač bohdá dlouho čekati nebudeme.

A nyní rozlučme se s románem pana Renana. Z nemotorných mylných úsudků, lživých a nestoudných domněnek, z kusých citátů mohli bychom napsati celou knihu. Nemáme k tomu chuti ni času. Z uvedených námi příkladů dá se snadno souditi na celek.

Čtenář sám může posouditi, mnoholi lze dáti na učenost, poctivost a upřímnost našeho p. doktora, jenž rád zničil by křesťanství.

O to pokusili se s velikým prospěchem jiní mužové. My odkazujeme na ně ony čtenáře, kteří by chtěli do podrobná škodlivé to dílo studovati. ¹⁾

Čtouce silnou a spolu hubenou knihu tu, podivné měli jsme myšlenky. Přemítali jsme u sebe, kterak může míti tak učený a na hluboké studium uvyklý

¹⁾ Především upozorňujeme zde na krásné listy pastýřské nejdůstojnějších našich pp. biskupů, na velmi důkladnou brožurku p. Treppa a ctihodného P. Felixe atd. atd. Chtěl-li by někdo zcela obeznámiti se s Renanem, doporučujeme mu Arnošta Hello-na: „M. Renan, l' Athéisme et l' Allemagne au XIXe siècle“ (Renan; neznabožství a Německo v 19 století). Kniha ta náleží k nejkrásnějším a nejzdařilejším, co posud vyšly.

pán chlapecké myšlenky, jak může nám podati nesignifikačních výkladů a rozumování, jež by i dítě vyvrátiti dovedlo.

Podobné věci hemží se jen v Renanově díle. My domnívali se, že nějaké tajemství skrývati se musí v té věci. Běžně prošli jsme ještě jednou knihu tu, a mechanicky přihlížejíce k textu přemýšleli jsme sami u sebe; tu přišli jsme k místům, která nám věc osvětlila a bez pochyby celé tajemství knihy té obsahují. Pan Renan mluví o zázracích Kristem vykonaných, jest ve velikých nesnázích u výkladu, kterak mohl se utéci k podvodu, ke lži a ke klamání onen muž, kterého nám jako nejsvětějšího, nejčistšího a největšího mezi syny lidskými představuje, jen aby učení svému průchod zjednal mezi lidmi. „Zázraky (rozkládá p. Renan) považovány jsou tehdaž, za nezvratný důkaz božství a známku prorockého povolání. Legendy o Eliášovi a Elizeovi jsou jimi plny. Všeobecně mělo se za to, že Mesiáš mnohé zázraky činiti bude. . . . Ježíš musil tedy voliti mezi dvěma věcmi: buď vzdáti se povolání svého, aneb činiti zázraky. . . . Dlužno uvážiti, že každá idea ztrácí na své čistotě, když má se uskutečniti. A toto nikdy státi se nemůže bez porušení jemnocitu. Taková jest slabost lidského ducha, že nejspravedlivější pře vyhrány bývají obyčejně jen špatnými důkazy!“ „Absolutní přesvědčení či spíše nadšení, které nedopustilo u Ježíše ani možnost pochybnosti, přikrylo všecky tyto smělosti. My jsouce střízliví a opatrní nepochopujeme, jak lze nadšenu

býti ideou, jížto apoštolem se stáváme. . . . Poctivost a podvod jsou slova, která našemu svědomí tak na odpor stojí, jako dvě neslučitelná ponětí. V krajinách východních stává mezi oběma tisícero přechodů a omluv. Spisovatelé kněh apokryfických (k. p. kněh Daniele a Henocha), lidé přepjatí, dovolili sobě ve prospěch věci své a to beze všeho rozmýšlení skutek, jež bychom my nazvali podvodem. Hmotná pravda má pro orientala malou cenu, on na vše patří se stanoviska svých představ, svých zájmů, svých vášní.“ „Dějepis není možným, když zřejmě nepřipouštíme, že více jest stupňů upřímnosti. Všecky věci veliké dějí se lidem; však lid vésti nelze, leč když přidáme se k jeho náhledům. Mudrc, jenž znaje toto, pro sebe žije a za svou poctivostí se skrývá, zasluhuje chválu. Kdo ale nechává člověčenstvo tak jaké jest, i v jeho illusích, a s ním i na ně působí, také nemůže býti haněn! . . . Pro nás, malomocné lidi, jest věcí snadnou, nazvati to lží, a hrdí jsouce na svoji poctivost, pohrdati s reky, kteří zápasili se životem v poměrech rozdílných. Až dokážeme svědomitostí svou, co oni svým klamem, pak budeme oprávněni, býti k nim přísnými. . . . V případě tomto vinno jest jediné člověčenstvo, které chce býti klamáno.“ „Nepřenášejme,“ praví na jiném místě o též věci, „nepřenášejme skrovné programy občanů na mimořádná hnutí, která jsou příliš vznešená nad náš vzrůst.“ A dále již na konci knihy vracuje se k též myšlénce, a chvále Marka Aurelia, že nečinil zázraky jako Ježíš, připojuje:

„Mark Aurel a šlechtitní učitelé jeho nepůsobili trvanlivě na svět. Mark Aurel zanechal po sobě krásné spisy, ohavného syna a svět k úpadku spěchající. Ježíš zůstal člověčenství zdrojem nevyčerpatelným mravného znovuzrození.“

Taková jest theorie p. Renana vzhledem poctivosti literární, filosofické a náboženské.

Jest tedy dovoleno lháti, listiny paděláti, býti podvodníkem, hráti si na zázraky, prováděti kejklřství, jen když idea naše zvítězí: účel ospravedlňuje prostředky.

XI.

Co zvláštního jest tedy v celé té knize, a jaké jsou příčiny domnělého jejího výsledku? A ještě dříve tážeme se, jaký jest ten výsledek?

Výsledek ten měl by nějaké důležitosti, kdyby se mělo souditi dle počtu exemplářů, které nakladatel, jak sám chlubitě oznamuje, prodal, a kdyby souditi se mělo dle hluku, jaký s knihou tou nadělali. Však takovými věcmi dá se oklamati jenom hlupec. Výsledek nečítá se addicemi kněhkupce aniž stojí v jakém spojení s povykem, který kniha nějaká nadělá. Výsledek měřívá se dle důležitějších příčin.

Že kniha šla rychle na odbyt, jest pravda; však jestliže každý exemplář prodaný zvětšil o čtyřcet sous „radosti svědomí“ p. Renana, pomohl i neocenitelnou mocí zbourati v základech slávu učence. Nechat p. Renan nezapomíná, že povyk a sláva

není totéž; a výsledek jeho tržebný nezakryje v očích nižádného, jak nesmírně propadl na stanovisku vědeckém. P. Renana omrzely práce vědecké, jako dívky některé omrzel život pracovitý; on uveřejnil tento román, právě jako tyto užívající slov dvojsmyslných a na odiv stavíce se nestydatým tancem, začínají svůj hanlivý život. Jemu se podařilo, jako oněm dámám, obeznámiti se s lidmi, kteří ho až posud neznali. Sláva v takém případě počíná právě v tom okamžiku, v kterém úcta mizí, a sláva taková nazvati se může „hlučnou hanou.“ ¹⁾

P. Renan obrátil se od obecenstva vědecky vzdělaného k milovníkům románů. Na okamžik podařilo se mu část tohoto druhého obecenstva si získati, stalo se to ale se ztrátou prvnějšího. On opustil pokojík učenice, aby dopídl se pohoršlivého výsledku na chodníku. Neupíráme, že spůsobil shluknutí lidí a prodal své zboží. My nezávidíme mu těch několik zlatáků, ku kterým takovým způsobem přišel.

Pohoršení a obecenstvo pohoršení milovné jest první a hlavní příčina domnělého výsledku.

Však i s druhé strany přispělo i nejctihodnější a nejšlechetnější obecenstvo, a to z větší části, k odprohaji této špatné knihy. Když někdo proti Kristu povstane, může býti jist, že křesťané toho si všimnou. Křesťané chtěli poznati vychvalovanou knihu, která podvrátiti chce základy pravé víry a čest upírá

¹⁾ Rozumí se samo sebou, že slova tato poukazují, jako důležitosti má p. Renan v oboru vědeckém. Rmoutilo by nás velice, kdyby slovům našim jiný smysl se přikládal.

Bohu, aby pak domnělé v ní důkazy vyvrátili. Aspoň tři čtvrtiny exemplářů koupili katolíci, kněží a mniši. P. Renan jistě na to počítal. Posílaje do světa knihu proti Kristu čelící, věděl dobře, že z příčin právě uvedených dílo jeho koupeno bude skoro ode všech kněží: i nyní má p. Renan z oltáře svůj díl. ¹⁾

Ještě jednou tážeme se, jakou má cenu tato kniha? Že psána jest krásným slohem, uznali jsme již dříve. O zdravé myšlenky a vědu se p. spisovatel příliš nestará, a proto oddal se zcela formě.

Božství Kristovo pan Renan mlčením pomíjí, podáváje nám pouze historii Krista jako člověka, a užívá při tom slohu tak vlnadného, který mu upříti ani mi nenapadlo. Neboť připraviti p. Renana o jedinou jeho zásluhu a jediné bohatství, bylo by tolik, jako vzíti chudému Nabotovi jeho vinici, ²⁾ anebo ukrásti žebrajícímu slepci z mísky krejcar. Nechme mu tu zásluhu: pan Renan dovede psáti slohem výborným. On umí se vyznamenati tím, že když nějakou myšlenku evangelia zničí, jediným slovem mezeru tu zakryje.

Co se pak dotýče zajímavosti jeho vypravování, nepotřeboval k tomu tolik umělosti, jak se snad domnívají nevědomci, kteří nikdy nečtli evangelia. Neboť nehledíce ani na to, že jest Ježíš Bohem, směle můžeme říci, že i jako člověk znamenitě převyšuje všechny osoby, které od počátku světa v pro-

¹⁾ I. Kor. 9, 13.

²⁾ III. Král. 21.

měnlivém panorama dějin se objevily. On i jako člověk zůstane vezdy jasným světlem všech století, a netřeba se diviti, že život jeho lidský vzdor všelikému snižování stejným vždy bude zářiti leskem. Byťby se i tři čtvrtiny slunce zakryly, přece ještě svým světlem zastíní světla všech svítlen. Odtud dá se vysvětliti, proč kniha p. Renana tolik zajímavosti do sebe má: zajímavost tu sluší připočísti božské osobě, která jest předmětem knihy té, a ne ubohému p. spisovateli, jenž věčné to thema frázemi ozdobil. Povšimnutí hodno jest, že člověčenství Kristovo ve skutečnosti odleskem božství tak ozářeno jest, že nemožno, aby někdo v Ježíši zároveň nespátkoval též Boha, byť by na něho patřil jen jako na pouhého člověka. To přihodilo se též p. Renanovi z pouhé nedůslednosti, a tou jediné bude se snad omlouvati. V posledním oddíle své knihy přiznává, že jest Ježíš „polobohem“. Polobůh a Bůh jest ale totéž; neboť Bůh nedá se děliti. P. Renan, jenž jal se sepsati knihu, aby světu ukázal, že Kristus není Bohem, spozoruje teprv na poslední stránce své knihy, že po cestě ztratil svou thesis, a po tolikém namáhání praví, že byl Kristus *více* než člověk. S ustrnutím patří nyní, jak vznáší se Kristus nad všechna pokolení smrtelníků; rád zastavil by jej na cestě do nebes a nechal ho polobohem. Marné namáhání! Ježíš ubírá se dále k svému otci, odkud soudit přijde živé i mrtvé.

A nyní končíme:

Již po 6000 let klaní se pokolení lidské Me-
siaši, na oltářích přebývajícimu. Čtyry tisíce let
žil svět v očekávání Jeho; skoro dvacet století těší
se svět jeho památkou. Kristus — Bůh jest na-
děje chudých, útěcha trpících, on zdržuje, aby bo-
hatství nesvedlo mnohého k egoismu: všem jest On
cestou, pravdou, životem. Kristus — Bůh jest dě-
dičným podílem duší a pokladem pozemským. On
žije v sv. Svátostech — On žije a oživuje. On jest
posvátnou obilnicí, v níž nalézáme chléb živý; On
jest pramen, jímž občerstvují se všechna pokolení.
Mnozí bohaprázdni rouhači, neberouce sami podílu
na božském tom pokrmu, vysušili by též rádi ony
prameny vody živé, v nichž občerstvení sami ne-
hledají.

Rádi zničili by Boha, aby takto splniti mohli
vražedný slib Neronský; neboť Bůh jest hlava ve-
škerého pokolení lidského, od níž ostatní částky ži-
vot berou. Časem rouhači ti ve své nadutosti se
vypínají a příslibují smrt Onomu, jenž jest sám ži-
vot, osvědčující takto zkaženost svých srdcí a svou
slabost. Činí pokřik, kopí vyhazují proti nebi —
pak umírají a přicházejí v zapomenutí. Století mizí,
Kristus ale trvá a potrvá věčně.

Kristus vstav z mrtvých již neumírá.

Dodatek.

Nikdo nedej se másti tím, že p. Renan tak často užívá slova „Bůh“. On již napřed oznámil, že činí to proto, aby nelišil se od obyčejného způsobu mluvení a přispěl duševné slabosti lidu prostého. On vyznání víry své učinil v díle svém; „Études religieuses“. Hned na počátku praví tam, že Bůh jest a vše ostatní zdá se býti. Jak si v pravdě tuto existenci myslí, vyslovil zřejmě v následujícím místě. Jsoucnost Boha není dle jeho mínění živá, ale metafysická, jako ona jsoucnost, kterou připsuje prostoru a času. Ostatně poslyšte, co sám praví:

„Těm, kteří nacházejíce se na stanovisku hmoty, tázati se budou: Existuje Bůh čili nic? odpovím, že on jest ten, jenž jest, a vše ostatní býti se zdá. Dejme tomu, že bychom my filosofové jinému slovu přednost dáti měli (slova odtažitá bez toho skutečnou existencí nejasně naznačují) ¹⁾, mělo by to velmi zlé následky a nám bylo by to k největší škodě; připravili bychom se takto o poetické prameny minulosti, lišili bychom se způsobem mluvení od prostého lidu, který dle svého způsobu také dobře se klaní. Poněvadž slovo Bůh všeobecné úcty požívá, po všechny časy se ho užívalo a ve všech vznešených básních přichází, zavrhl bychom vše-

¹⁾ Slova, jež v závorce uvádíme, slouží očividně jen k tomu. aby jakousi úctu před předsudkem ukázala, jak to z následujícího vysvítá.

obecný způsob mluvení, kdybychom se slova toho odřekli. Řekněte prostému lidu, aby žil snahou po pravdě, po kráse, po morálním dobru, slovům těm neporozumí. Řekněte mu, aby miloval Boha, aby Boha neurážel, pak pochopí zcela dobře slovům: Bůh, Prozřetelnost, Nesmrtelnost, slova starobylá a těžko k pochopení, která filosofové vždy chytřeji vykládají, ale s nevalným prospěchem. Buď si to v té neb oné formě, Bůh zůstane vezdy sumou nadmyslných potřeb, kategorií ideálu, t. j. formou, jakou ideál pochopiti můžeme, podobně jako prostora, čas jsou kategoriemi tělesnosti, t. j. formami, jakými tělesnost si myslíme. Jinými slovy řečeno, člověk, jestli postaven bývá před krásné, dobré a pravdivé předměty, zapomíná na sebe, a zcela zaujat nebeskými těmito půvaby ničí svou vlastní osobnost, sám sebe pohlcuje. Co jiného jest toto, než klaněti se?“

V tomto, myslíme, jeví se atheism zřejmě.

V katolickém kněhkupectví **B. STÝBLA** v Praze na sv. Václavském náměstí č. 786 a 787 lze dostati mimo mnohé jiné také následující výborné modlicí knihy:

Posvátní zvukové. Modlitby a uvažování pro vzdělané paní a panny od Albacha. Dle jedenáctého vydání volně přeložil a příslušným přidavkem opatřil Dr. I. A. Frencl, kníž. arcib. notář, rektor u sv. Jirí, ředitel dědictví sv. Janského. Druhé opravené a rozmnožené vydání. — Stran 432 ve 12°, skvostné vydání na velinském papíře s 5 ocelorytinami za 2 zl. 12 nkr., druhé vydání ve 24" na poštovském papíře s dvěma rytinami za 1 zl. 42 nkr. — Třetí vydání, stran 480 v 32° na velinském papíře za 1 zl. 20 nkr.

Bůh můj a mé všecko. Modlitební kniha pro katolické křesťanky, obsahuje: Modlitby ranní, večerní, mešní, k sv. zpovědi a k sv. přijímání, sv. křížovou cestu, litanie a písně. Sestavil P. Pavel Jos. Pelikovský, kněz řádu františkánského, novicmistr a spiritual kleriků. — Ve velké 32° 320 stran se 4 ocelorytinami na poštovním papíře za 54 nkr.

Hlasy nebeské. Katolík při všech pobožnostech soukromých i veřejných ve všech potřebách života modlí se slovy Písem svatých. Vzdělal Karel B. Císař, farář v Mirovicích, bisk. vikář atd. Na obyčejném papíře stran 334 za 80 kr.

Milosrdný Samaritán. Knížka útěchy a spasitelého vzdělání, věnovaná nemocným a opatrovníkům jejich. Sestavil V. Štulc, kanovník starobylé kapitoly Vyšehradské atd. Obsahuje: slova potěchy a posílení ze Svatých Písem, příklady sv. trpitelů; mši sv. za nemocné, mši svatou k uctění předraženého umučení Páně; přísluhování při velebné Svátosti oltářní a Svátosti posledního pomazání: požehnání při poslední hodině, modlitby umírajících a mnoho jiných obecných pobožností. Příhodná též za rukověť pro duchovní pastýře. Stran 460 v 12°, za 80 nkr.

Perla pravých křesťanů. Modlitební kniha pro všechny stavy, potřeby a okolnosti katolických křesťanů dle šestého vydání knihy Bernarda Gallury, knížete biskupa Brixenského, přeložil a rozmnožil: Frant. Křenek, kněz z řádu Maltanského. Obsahuje: Všecky obvyklé pobožnosti, soukromé modlitby pro všechny stavy, pobožnost za umírající a umrlé, křížovou cestu s obrazy, pak 65 písní. — Na nejpěknějším kancelářském papíře ve větší 32" stran 320 za 40 nkr.

Ve skladě **B. STÝBLA** v Praze na sv. Václavském náměstí č. 786 & 787—II. vyšly a ve všech kněhkupectvích k dostání jsou:

Bibličtí příběhové nového zákona. Pro školy uspořádáno od D. a Š. — 2 díly 88 kr.

Besední věnec. Sbírka deklamací ku besedám a jiným příležitostem. — zl. 1.

Bohobojný venkovan. Dárek milému lidu českému. Vzdělal dle Antonievicze P. J. L. Duben. — 20 kr.

Hořčice a křen: Moravské to koření pro každé bolení. Krajanům i nekrajanům podávají Kyselka Slanovodský a Chrúdoš Frenštátský. — 24 kr.

Mladá trpitelka. Povídka od Františka Pravdy. — 30 kr.

Mladý bubeník, aneb zdárný syn. Povídka z našich dob pro milou mládež podle G. Nierice od Fr. Boh. Tomsy (s obrázkem). — 24 kr.

Padesáte bájek. Pro naše milé maličké sebral V. Štulc, kanovník na Vyšehradě atd. Třetí vydání. S 50 obrázky v oceli rytými, na pěkném papíře v tuhé vazbě. — zl. 1.

Po půlnoci. Román od Václava Vlčka. Dva díly po 1 zl.

Povídky pro mládež česko-slovanskou. Z polského přeložil Frant. Boh. Žilovický. I. Kněžna Lubomířská. - Děti Savojské. - 24 kr. — II. Neznámý dobrodinec. - Svatvečer nového roku. - Bitva u Torgavy. - 12 nkr. — III. Tři Litvinky - Dva bratři. - 20 nkr.

Pravdy v obrazech. Sestavil Fr. J. Černohouz, děkan ve Všejanech. — 60 nkr.

Sestra Cyrilla. Povídka od P. Frant. Pravdy. — 30 kr.

Sokol. Společenský zpěvník českoslovanský. Sestavil F. A. M. z B., člen Pražského tělocvičného spolku „Sokol“. Druhé, valně rozmnožené vydání. — V obálce zavěšen za 32 kr., v tuhé vazbě za 40 kr.

Stručný a úplný přehled katolického náboženství. Od Dr. I. A. Frencla, rektora u sv. Jiří, kníž. arcib. notáře, správce Dědictví Svato-Janského. Třetí opravené vydání. — Vázaný v tuhých deskách a plátěném hřbetě za 60 kr.

Štědrý den. Původní činohra pro děti ve třech jednáních od P. F. Pravdy. (Divadlo pro děti II.) — 20 kr.

Tajné manželství. Román. Přeložil Jos. Dudych, farář v Pertholticích, čestný měšťan Trhové Zahrádecký, úd Dědictví Svato-Janského a zakladatel Matice České. — 60 kr.

Učitel ve francouzském zajetí. Velká původní činohra pro děti v čtveru jednání od P. F. Pravdy. (Divadlo pro děti I.) — 20 kr.

Velehradky. Kytice z Moravy k tisíciletému jubileu Cyrillo-Methodějskému. Uvil Jan Soukop. — 52 nkr.